

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 27 13. julija 1978 Leto XVI

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERSEK

Novinarji:
Milena Štrajnar, Tone Urbas, Milan Vogel, Bojana Zokelj Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din; posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročniški oddelček »TV-15«:
Miklošičeva 28, pp 598 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
501000-833-30005 pri SDK Ljubljana

»TV-15« izhaja vsak teden – izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, pp 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72
od 12. 4. 1974 se za »TV-15« ne plačuje temeljni davek od prometa
proizvodov

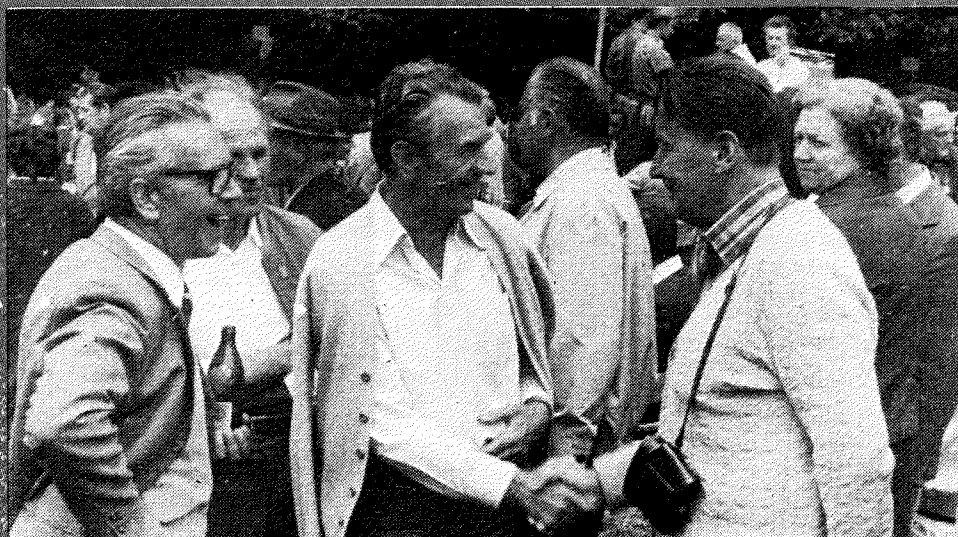
Tisk:
ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Revirji so bili
vedno rdeči
str. 4

Tri desetletja
dela in zmag
str. 5

Iskanje
umetniškega
izraza v NOB in
revoluciji
str. 7

Pred zoro smo
prešli Sutjesko
str. 9

V nedeljo, 9. julija so se na Martinjem vrhu nad Selško dolino zbrali preživeli borci Prešernove brigade na proslavi 35-letnice ustanovitve te partizanske enote. Med številnimi domačini in gosti sta bila tudi Frane Leskošek-Luka in Miha Marinko. Priznanja, ki so jih podelili občinskim in krajevnim odborom zveze borcev, občinskim skupščinam, osnovnim šolam, JLA in drugim organizacijam za sodelovanje pri razvijanju tradicij Prešernove brigade, je bila deležna tudi Marija Berlink-Spehova mama z domačije v Zali. Tam so se pred 35. leti prvič postrojili borci Gorenjske brigade, ki se je kasneje preimenovala v Prešernovo.

Občani Žalca in okolice so proslavili dan borca na Pernovem v krajevni skupnosti Velika Pirešica. Po enajstih letih so se tu ponovno zbrali borci žalske občine, ki so se jim pridružili še predstavniki družbenopolitičnih organizacij občine ter drugi občani.

Patrulje so pred začetkom slovesnosti obiskale številne partizanske kmetije v Savinjski dolini ter tako obudile spomin na leta vojne.

Osnovna vsebina člena 7 je enakopravnost slovenske narodne skupnosti na celotnem njenem ozemlju in na vseh področjih življenja. Zakon o narodnih skupinah prav to osnovno vsebino zanika. Ponovno smo v zadnjih letih povedali, kako si predstavljamo rešitev konflikta na Koroškem in izpolnitev člena 7: z enakopravnimi pogajanjmi med predstavniki slovenskih osrednjih organizacij ter pristojno vlado. Ne moremo in nečemo pa sedeti v sosvetih skupaj z asimilanti, ki so zatajili osnovno človeško identiteto, to je lastni materni jezik.

Vendar kaže, da naša pripravljenost in naše vloge ter prošnje ne ganejo oblasti. Nasprotno. Naše aktiviste postavljajo pred sodišče, vrstijo se napadi na naše zavedne ljudi, odrekajo dvorane za naše prireditve, naše športnike zmerjajo na tekmah, odklanjajo nova delovna mesta, čeprav jih zlasti južna Koroška nujno potrebuje – tiste pa, ki zahtevajo enakopravnost za slovenski jezik, celo cerkev skuša postaviti pod skrbstvo. Ali je to enakopravnost? Ali je to tista menda najboljša manjšinska zaščita v Evropi, s katero se avstrijski predstavniki hvalijo? Naj odgovarjajo tisti, ki so jo sestavili in jo zdaj hvalijo. Ali bi bili sami pripravljeni sprejeti pravice, ki bi jih jim odmerjala taka zakonodaja? Ali bi se zadovoljili s tako rešitvijo tudi Tirolci? Ali si upa minister Pahr predlagati zakon o narodnih skupinah kot vzorno rešitev za Južno Tirolsko? Gotovo ne! Za nas pa naj bi bil dober. Toda tudi koroški Slovenci ga ne sprejememo in s takimi ali podobnimi rešitvami se nikdar ne bomo zadovoljili!

Spričo vladajočih razmer bomo tudi letos morali javnost opozoriti na nerešeno manjšinsko vprašanje. Predvsem tujim turistom bomo morali povedati, v kakšni deželi letujejo. Kajti ne smemo dovoliti, da bi kdorkoli uspel preko celega kupa politične nesnage, ki se je nabrala v zadnjih letih na Koroškem, potegniti političantske anonimnosti in pod njo prikriti nadaljevanje asimilacijske politike na osnovi zakona o narodnih skupinah. Povsod v svetu se čedalje bolj krepi svoboda in demokracija ter izpodriva nazadnjaštvo – le na Koroškem nastaja videz, da je napredek obtičal. Toda prepričani smo, da bo tudi na Koroškem napočil čas, ko se bomo nemško in slovensko govoreči delovni ljudje začeli upirati tistim silam, ki v svoji šovinistični zagrizenosti nastopajo celo proti ustvarjanju novih delovnih mest.

Naš odgovor asimilacijski politiki in šovinistični zagrizenosti mora biti vsestranska politična, kulturna, mladinska, športna in gospodarska dejavnost. V to dejavnost moramo vključevati vedno več ljudi, kajti uspeli bomo le tedaj, če bo med nami vsak dan več naprednih, osveščenih in demokratsko usmerjenih aktivistov, ki bodo nosili odgovornost za svoje delo, hkrati pa imeli možnost odločilno sooblikovati celotno politično dogajanje.

(Iz govora tajnika Zveze slovenskih organizacij na Koroškem inž. FELIKSA Wieserja; Blato pri Pliberku)

Status borca – tudi mladoletnikom

Odmev na »utrinek« Antona Bušljeta iz
Ljubljane, 9. številka TV-15

Sem vaš dolgoletni naročnik, pa bi rad nekaj povedal:

V 9. številki TV-15 ste na drugi strani objavili »utrinek« Antona Bušljeta iz Ljubljane. Istih misli smo tudi mi starejši borci z drugega konca Slovenije, to je s Primorske. Pridružujemo se njegovim mislim posebno zaradi tistih iz nemške in druge sovražne vojske, ki si hočejo pridobiti status borca. Tega ne smemo dovoliti. Druga pomembnost prispevka tovariša Bušljeta je misel, da ne smemo pozabiti borcev – mladoletnikov.

Res je upravičeno negodovanje starejših borcev okrog tega vprašanja, saj mladoletnih borcev narodnoosvobodilne vojske ni bilo veliko in danes jih je še manj, pa je že skrajni čas, da se tem našim soborcem prizna status borca. Tega mnenja niso samo borci iz Ljubljane in s Primorske. Moram povedati, da sem se minulo poletje zdravil v Dolenjskih Toplicah in sem tudi tam opazil nejevoljo borcev v zvezi s tem problemom, še posebno glede na njihovo zdravstveno stanje. Ne smemo pozabiti, da so prestali po dve zimi v vrstah narodnoosvobodilne vojske, tudi če so stopili v boj v prvi polovici leta 1944! Morda je danes še čas, da zdravniki v dispanzerjih za borce, ki jim gre vsa čast, tem našim mladoletnim soborcem preprečijo, da bi posledice prestanega trpljenja prerastle v kronične bolezni. Da ne bo prepozno, kot je prepozno za mnoge izmed nas! Nam starejšim borcem iz dneva v dan pešajo moči, zaradi bolezni in let. In še nekaj je. Naše vrste se redčijo in če bi mladoletnim borcem narodnoosvobodilne vojske priznali status borca, bi se naša organizacija pomladila. To pa je pomembno za nadaljnji obstoj naše organizacije, saj bi jim lahko zaupali odgovornejše dolžnosti in s tem razbremenili starejše borce.

Franc Polanc
Otona Župančiča 30
p. Idrija

Naš načelnik Vičič

Mnoga priznanja in odlikovanja je prejel, pa je ostal dober in skromen človek, tovariš v najlepšem pomenu te besede

Čas neizprosno teče. Najmlajši borci narodnoosvobodilne vojske so že srečali Abrahama, ljudje, ki so se udeležili boja za svobodo v zrelih letih preživljajo šesti, sedmi križ... Sicer pa, kdo bi se temu čudil! Še malo in praznovali bomo petintrideseto obletnico osvoboditve.

In med tiste, ki so se udeležili narodnoosvobodilnega boja v tridesetih in več letih, sodi tudi Srečko Vičič, rojen v Podgradu v Brkinih. Nam, borcem Istrskega odreda, je znan kot načelnik Vičič, saj je opravljal v odredu to dolžnost v najbolj kritičnih dneh, od 4. aprila 1944 do konca vojne. Bil je tudi komandir čete v Brkinski brigadi, namestnik komandanta v drugi in komandant v tretjem bataljonu Istrskega odreda. Če presojamo po ustaljenih merilih, prav gotovo na njegovi življenjski poti dolžnost načelnika štaba Istrskega odreda ni bila edina in morda tudi ne najpomembnejša, saj iz njegovega življenjepisa lahko razberemo, da je tudi po vojni opravljal vrsto pomembnih družbenih dolžnosti.

Mnoga priznanja in odlikovanja je prejel, pa je ostal dober in skromen človek, tovariš v najlepšem pomenu besede.

Srečka Vičiča je na vseh njegovih dolžnostih odlikovala hladnokrvna preudarnost in življenjska hrabrost, nič manj izredna tankočutnost v odnosu do sodelavcev in ljudi nasploh. Čeprav je znal sam neštetokrat pogumno in potrpežljivo prenašati prizadejane mu krivice, je storil vse, kar je bilo v njegovi moči, da ne bi s sprejetimi ukrepi ali njihovim izvajanjem prizadejal kogarkoli. Ko to ni bilo mogoče, je vselej težil k temu, da je bila takšna prizadetost čimmanj boleča.

Takšnega smo poznali. Je pa njegova dolžnost načelnika Istrskega odreda prav gotovo najbolj odgovorna in najpomembnejša za uspešno vodenje bojev in varovanje življenj borcev in prebivalcev na enem izmed, za okupatorja strateško najobčutljivejših območij v Slovenski Istri, Brkinih in na Pivki. In prav na tej dolžnosti je tovariš Srečko s svojimi lastnostmi in z izvrstnim poznavanjem krajev med Trstom in Reko, še bolj zaradi dobrega poznavanja sovražnikove taktike, največ pripomogel k temu, da se je Istrski odred nepretrgoma zadrževal in bojeval

Srečko Vičič, fotografiran poleti 1944 nekje v Brkinih kot načelnik štaba Istrskega odreda na opazovalnici.

Foto: DOMINIK MARAŽ

na prometno tako pomembnem in občutljivem območju med Trstom, Postojno in Reko, se uspešno izmikal hujšim sovražnikovim udarcem.

V tedanjih prizadevanjih, ko je šlo za biti ali ne biti in ko je na Brkinih in v Pivki bilo veliko laže junaško pasti, kot pa ohraniti živo silo za končen obračun z okupatorjem, se je načelnik Vičič uveljavil ne le kot iznajdljiv in pogumen taktik, marveč tudi kot vešč borec in starešina.

Tako se je, na primer, 2. oktobra 1943, s svojo skupino borcev uspešno prebil iz uničujoče sovražnikove obkolitve v Klivniku pri Ilirski Bistrici, v katero sta zašla prvi in četrti bataljon Brkinske brigade med umikom iz Brkinov na Pivko. Dobro se je izkazal tudi v dneh od 28. februarja do 1. marca 1944 kot komandant tretjega bataljona Istrskega odreda v Trseku v Slovenski Istri, kjer so Nemci napadli bataljon s treh strani. Navzlic temu je štabu bataljona in komandantu Vičiči uspelo s spretnim manevriranjem enoto rešiti ter se v naslednjih dneh z njo umakniti na območje Slavnika in v Brkine. Da ne govorimo o 8. februarju 1945, ko so četniki, nedičevci in Nemci v najhujši zimi z okoli dva tisoč vojakov in s treh strani napadli odredovo taborišče v gozdu Paležu, dva kilometra jugoahodno od Mašuna v snežniških gozdovih. Tedaj je bilo v taborišču le štiriintrideset pretežno bolnih in slabo opremljenih borcev na čelu z Vičičem kot edinim članom štaba odreda, snežniške gozdove pa je prekrivala več kot meter debela snežna odeja. Vičič je s pomočjo drugih starešin najprej organiziral odpor in prikrivanje težje opreme in nato umik, med katerim je kljub najtežjim pogojem v boju padel le en borec, eden je bil ranjen in dva ujeta, vendar sta se pozneje z begom oba rešila iz ujetništva.

Spominov je veliko, preveč, da bi jih lahko vse zapisali.

Kot človek, ki je v najbolj kritičnih dneh naše narodne samobitnosti izbral pravilno pot in imel srečo, da je še sorazmerno veder in čil v jubilejnim letu naše revolucije doživel sedemdeset let, ocenjuje prehojeno pot, ne more drugače, kot da si prizna, da je bilo njegovo krmarjenje med tisočermi Scilami in Karibdami uspešno, pošteno.

In k temu jubileju, dragega nam načelnika Vičiča, se pridružujemo tudi mi, njegovi borci iz Istrskega odreda, z iskrenimi čestitkami, najboljšimi željami.

Maks Zadnik
Bonini
p. Koper

Koprivna in njeni dobri ljudje

»Poglejte, tovariši,« je rekel, »tukaj je stekla zibelka koroških partizanov!«

Bilo je neke sobote pred osnovno šolo v Koprivni, ko so se zbrali mnogi borci, kurirji in domačini; podbor koroških kurirjev in ZB NOV Kopriva sta organizirala že četrto tradicionalno srečanje kurirjev s pionirji pionirskega odreda K 10 iz Koprivne. Ne bi govoril o tem srečanju, ki je bilo nepozabno, govoril bi o nečem, kar me je pozneje še dolgo in me še vedno spremlja.

V popoldanskem času smo obiskali partizansko grobišče na pokopališču pri Jakobi v Koprivni.

Ko smo se zaustavili pred Mežnarjevo domačijo, od koder je lep razgled na vzhodni del Koprivne, nam je predsednik ZZB NOV Koprivna Franc Grmadnik z roko pokazal na nasprotni breg. Tam so stale kmetije in sicer: Edova domačija (pri golažu), Oderlapova domačija, ki se je pravkar svetlikala v soncu, Janškova domačija.

»Poglejte, tovariši,« je rekel, »tu je stekla zibelka koroških partizanov!«

Pred Mežnarjevo hišo smo srečali Mežnarjevega očeta, ki se je z eno roko naslanjal na mizo, z drugo pa na svojo palico. Z nasmehom je povedal, da jih ima že krepko čez osemdeset. Bolezen ga sili, da mora uporabljati palico in še z njeno pomočjo le po polževo leze po dvorišču. Žena je že štiri leta vezana na bolniško posteljo. Veste, Mežnarjeva stare gospodarije poznajo vsi koroški partizani, saj skoraj ni bilo dneva, da se tu ne bi zaustavila večja vojaška enota, posebno v letih 1944/45.

Pozivam vse tiste borce, ki so med vojno našli toplo zavetišče v prijaznih koprivskih kmetijah, naj ne pozabijo teh težavnih dni in ljudi, ki so jim v najhujših trenutkih stali ob strani.

Obiščite Koprivno in njene dobre ljudi!

Ignac Zdovc
Center 128
p. Črna na Koroškem

O Jasenovcu, Stari Gradiški

Odmev na sestavek »iz naših krajev«, 18. številka TV-15

Presenetila me je fotografija poleg taboriščnikov in Kule! Maja Buždon, komandantka ženskega taborišča v Stari Gradiški piše pod njo. Brez posebnega pojasnila, kdo je bila ta mlada ženska, takrat stara le nekaj več kot dvajset let. Bila je prava krvnica, klala in ubijala je zapornice. »Zver« je zanjo milo ime! Vemo, da nasičena zver miruje, ta pa je kar naprej ubijala. Končno je leta 1945 prejela zaslužen kazni.

Naj povem, da sem bila v Stari Gradiški od septembra 1943 do maja 1944, s tri tedne starim sinkom. S sinom, zdaj petintridesetletnim, ki je po čudnem naključju ostal živ, sem bila 23. IV. 1978 tudi na proslavi v Jasenovcu in 23. IV. 1978 v Stari Gradiški. Vse to sem pripovedovala tovarišici, ki je v TV-15 brala imenovani sestavek. Vprašala me je, če je bila Maja Buždon naša zaveznica ali obratno, saj tega iz TV-15 ni bilo moč razbrati.

Zato vas prosim, napišite resnico o njej. Kdo je bila, kaj je počenjala. Da bodo vedeli tudi tisti, ki je ne poznajo.

Pišite več o Jasenovcu, Stari Gradiški.

Arica Podežanin-Kobal
Draga Kobala 11
p. Maribor

Iz akcijskega programa RO ZZB NOV Slovenije

Politični zaporniki, interniranci in izgnanci

Med vsemi komisijami pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije objavljamo tokrat akcijski program komisije za politične zapornike, internirance in izgnance.

Komisija si je med svoje naloge zadala proučiti zahtevke nekaterih mladoletnih udeležencev NOB, ki spadajo med internirance ali izgnance, do katerih bo zavzela tudi stališča; nadalje bodo člani komisije nadaljevali z delom ob pripravah za urejanje muzeja o zaporih in taboriščih v Brestanici ter se bo v ta namen tudi povezala z Muzejem revolucije Slovenije, pri katerem je ustanovljena posebna strokovna skupina, ki je že začela z delom pri zbiranju vsebinskega gradiva za brestaniški muzej.

Komisija bo s pomočjo Muzeja revolucije Slovenije pripravila razstavo umetniških slik nastalih v zaporih in taboriščih, ali pa so na to temo nastale

po osvoboditvi. Razstava bo zajela ustvarjanje bivših jetnikov in internirancev iz vse Jugoslavije. Gradivo bo na voljo že v začetku prihodnjega leta saj razstava na omenjeno temo že kroži po republikah.

Med svoje redne naloge prišteva omenjena komisija tudi nadaljevanje pisanja in zbiranja gradiva za zbornike o zaporih in taboriščih. S tem delom v zvezi bo komisija pri RO ZZB NOV Slovenije sodelovala tudi z zvezno komisijo v pripravah za izdajo dokumentarnih zbornikov za področje vse Jugoslavije.

Ob proslavi 35-letnice osvoboditve iz italijanskih taborišč bo komisija sodelovala z občinskimi

komisijami, zlasti pri organiziranju obiskov v nekdanja taborišča in spominske parke v Italiji. V načrtu je tudi povezovanje z RO ZZB NOV Hrvaške ter medobčinskimi odborom ZZB NOV na Rijeki in občinskimi odborom ZZB na Rabu za pripravo proslave ob obletnici osvoboditve iz rabskega taborišča ter formiranja Rabske brigade.

Komisija za bивše politične zapornike, internirance in izgnance ima v svojem akcijskem programu še številne naloge. Tako bodo z ostalimi (tudi iz sosednje Hrvatske) borčevskimi organizacijami sodelovali pri obnovi nekaterih objektov na rabskem pokopališču,

kakor tudi pri izdaji brošure in serije razglednic. S svojimi močmi bo komisija prispevala k realizaciji kratke zgodovine o posameznih večjih taboriščih v Nemčiji in Italiji, kot prejšnja leta bo soorganizirala srečanje z mladino na Ljubelju, nadaljevala z zbiranjem gradiva proti vojnim zločinem v tržaški Rižarni, proti Druscheju, sodelovala bo s SZDL pri organizaciji »Vlaka bratstva in enotnosti« ter v sodelovanju s komisijo za mednarodne stike (pri RO ZZB NOV Slovenije) in zveznega odbora ZZB NOVJ vzdrževala stike z mednarodnimi komiteji taborišč, zaporniki, interniranci ter izgnanci v našem zamejstvu.

Utrinek z 11. kongresa ZKJ

Stare težave, nove rešitve

Položaj borcev in drugih udeležencev NOB, ki nimajo delovnega staža iz delovnega razmerja bo potrebno reševati na enoten način po vsej državi. Tako je v razpravi na 11. kongresu ZKJ razmišljal delegat Marko Čelić.

»V obdobju med desetim in enajstim kongresom ZKJ je bil dokaj uspešno grajen sistem borčevske in invalidske zaščite.

Vendar, četudi so osnovne pravice borcev doslej uravnavane uspešno, kakor malokje v svetu, v vsakodnevni praksi vznikajo mnoga pomembna življenjska vprašanja.

Menim, da mora zveza komunistov tudi v bodoče vlagati napore in se zavzemati, da se bo sistem borčevske zaščite še bolj dograjeval na enotnih osnovah od zgoraj in od spodaj. To je mogoče doseči pod pogojem še razvitejšega sodelovanja na vseh ravneh ter zavzemanja enotnih stališč za izenačenje splošnih pogojev v ureničevanju določenih pravic zaščite, ki se uravnava v republikah in pokrajinah.

Splošno mnenje je, da morajo biti pravice borcev v novem pokojninskem sistemu uravnane na enoten način za vso državo.

Delegat Čelić je nato na primerih iz svojega življenjskega okolja, s kmetov, nanizal podatke, ki zgovorno pričajo, da je kategorija borcev, ki niso bili v delovnem razmerju in je njihovo imovinsko stanje slabo, na vasi in v hribovsko-planinskih predelih, še vedno preslabo zakonsko zaščitena.

Čelić je zato predlagal, naj bi kar najhitreje sprožili vprašanje ustvarjanja pogojev za uveljavljanje pravic do pokojnine tistim borcem, pred 9. 9. 1943 (oz. 13. 10. 1943) ki niso bili v delovnem razmerju in tudi niso uživalci kake druge temeljne pravice, pri čemer naj bi bili pogoji za upokojitve določena starostna doba in zdravstveno stanje.

B. Ž. J.

Za zdravje borcev

Ondan smo se oglasili v trboveljskem dispanzerju za borce NOV, kjer smo povprašali dr. Toneta Goloba, ki ambulanto vodi, kako deluje njihova ambulanta, koliko imajo borcev-pacientov in še o nekaterih vprašanjih, ki se pri zdravljenju borcev porajajo.

Za začetek je dr. Golob povedal, da je v trboveljski občini približno 2000 članov ZZB NOV, ki vsi obiskujejo borčevsko ambulanto. Ta je s prvim februarjem letos začela delovati vsak dan in ne le dvakrat tedensko, kot je delovala poprej.

Zdravnik opravi dnev-

no po tri sistematske preglede borcev. Za izpolnitev osemurnega delavnika sprejema ambulanta tudi druge paciente. Zdravnik v borčevski ambulanti je stalen, zato lahko tudi bolj poglobljeno spremlja zdravje ali pa zdravljenje borcev. Ambulanta premore tudi

stalno medicinsko sestro in ima organizirano patronažno službo. Slednja sicer še ni v potrebnih meri zaživela, vendar se bo to delo v bodoče brez dvoma uteklo.

Pobaramo dr. Goloba, kateri so momenti, ki bi jih ob svojem delu z borci lahko izdvojil kot značilne. Zdravnik meni, da med dobršnim številom borcev še vedno vlada zmotno mnenje, da zdraviliško zdravljenje rešuje njihove zdravstvene probleme. Vsekakor je takšno zdravljenje v nekaterih primerih nujno, a le prepogosto se dogaja, da borci merijo družbeno skrb zanje po tem, koliko in koga pošlje zdravnik v zdravilišče. Od zdravilišč si vsekakor preveč obetajo.

Ob vprašanju o strukturi pacientov dr. Golob zatrdi, da so v ambulanto začeli redno zahajati tudi kmetje-borci, kar posebej velja za sistematične preglede.

Kar zadeva novo organizacijo v zvezi s participacijo v zdravstvu, v trboveljski ambulanti za borce NOV nimajo po-

sebnih težav. Dr. Golob omeni le problem faktorskih normativov dela. Meni, da bi bilo nujno, da bi se zdravstvene ustanove dogovorile za enotne kriterije vrednotenja dela v borčevskih ambulantah. Z borci in starejšo populacijo porabi zdravnik v vsakem posamičnem primeru dosti več časa (za pregled) kot je to običajno v splošnih ambulantah. Vendar pa za sedaj veljajo za borčevske ambulate iste norme kot za ambulate splošne prakse.

Vedeti je namreč treba, da zdravnik v splošni ambulanti za borce NOV marsikdaj s poglobljenim in nekoliko daljšim pregledom (tudi pogovorom s pacientom) razreši njegove težave, ne da bi mu bilo potrebno tega istega pacienta pošiljati dalje k specialistom.

V Trbovljah so torej na dobri poti k polni urejenosti zdravstvene službe za borce, upajo pa, da bo ambulanta za borce v doglednem času tako uredila ritem dela, da bo lahko v celoti posvečala skrb izključno borcem.

B. Ž. J.

Iztekel se je rok

Tridesetega junija se je dokončno iztekel rok za uveljavljanje posebne dobe pri občinskih odborih ZZB NOV. Sicer bodo podrobnejše analize podale podatke s številkami, danes želimo le ugotoviti, da smo ob rednem spremljanju poteka dela komisij za uveljavljanje posebne dobe prišli do spoznanja, da so borci vzeli to nalogo izredno resno, da so povsod, kjer smo o njihovem delu spraševali, poudarjali, kako podrobno morajo pretehtati prav vsak posamični primer ter, da so se zavedali, da bi v primeru napačne odločitve lahko oškodovali sotovariša ali pa (z neprimerno pozitivno rešitvijo) razvrednotili resnost dela na tem področju.

Vsi zahtevki, ki so bili ugodno rešeni, bodo morali dobiti tudi svoj dokončni odgovor do konca tega leta pri skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja Slovenije.

B. Ž. J.

Letni obračun

Mestna organizacija ZB NOV Postojna je imela 10. junija svojo redno letno skupščino, kjer so borci pregledali svoje delo v času od zadnje skupščine v lanskem letu.

Na omenjeni skupščini so borci ugotavljali, da je bilo njihovo delo v preteklem letu dni aktivno in dobro, zvečine povsod, kjer so se udeleževali. Razen hvale pa so borci svoje delo tudi kritično ocenjevali. Tako so menili, da je bila povezanost med krajevnimi organizacijami in mestno ter občinsko organizacijo ZZB NOV premajhna, saj bi boljša kot je bila, pomenila tudi boljšo izmenjavo izkušenj pri delu.

Borci so v diskusiji na poročilo ponovno postavili vprašanje izpred petih let, o prenosu spo-

menika padlim borcem NOB iz skritega kota v borovcih na sredo Trga padlih borcev, pred postojnsko gimnazijo. Imenovana je bila tričlanska komisija, ki je zadolžena za izvršitev sklepa (za predstavitev spomenika).

Poleg skupščine mestne organizacije ZZB NOV Postojna velja še omeniti, da je na vaji »Snežnik 78« v različnih formacijah sodelovalo tudi 283 članov ZZB NOV iz Postojne, poleg ostalih udeležencev v civilni zaščiti, in specializiranih enot.

I. M.

Revirji so bili vedno rdeči

V treh zaporednih dolinah, razdeljenih s hribovjem, ki vse nagiba k Savi, so zrastle trije rudniški kraji: Zagorje, Trbovlje in Hrastnik. Vedno črni, s polnimi pljuči prahu in zemlje, so se počasi zavedli delavci teh krajev vse krutosti in nizkotnega izkoriščanja. Rasel je njihov notranji upor, ki je rojeval nove in nove osveščene proletarce, nove in nove delavce, ki so kasneje, v naši zgodovinski preizkušnji (2. svetovni vojni) postali glas ljudskih množic.

Trboveljska premogokopna družba

Rudarji so kazali odpor proti vojni in priganjalskemu nasilju z zmanjševanjem proizvodnje. Tako se je proizvodnja od leta 1915, ko je delalo v rudnikih 4415 delavcev, ki so nakopali milijon ton premoga, zmanjšala na približno 870 tisoč ton (pri 6208 zaposlenih).

V času med obema vojnama so premogovniki v Revirjih dajali od 82 do 94 odstotkov vse slovenske premogovne proizvodnje. Bili so last »Trboveljske premogokopne družbe«, (TPD) delniške družbe nemških, francoskih ter drugih tujih kapitalistov.

Družba je bila tudi v okvirih starojugoslovanske industrije ena največjih proizvajalk premoga v državi. Tuji kapital je izkoriščal naše delovno ljudstvo, v deželo pa je prinašal tudi civilizacijo.

Ob obilni pomoči oblasti je družba TPD neomejeno izkoriščala delavstvo. V družbo so se počasi vključili tudi domači, slovenski kapitalisti. Posli so cveteli, »knape« pa so ožemali do kosti. Od leta 1925, ko je delavec nakopal 600 kg premoga, so se mezde do leta 1930 zmanjšale, količina nakoopanega premoga na delavca pa je znašala 950 kg. Delniška družba je tlačila v žepe dobičke.

Dr. Janez Plečnik, ki je po naročilu zdravstvenega sveta za Slovenijo pregledal rudarska stanovanjska naselja, je v svojem poročilu dobro označil takratne obupne stanovanjske razmere.

Omenjeni zdravnik je med drugim zapisal: »Ta stanovanja... so mlini, v katere mečemo lastno meso in nam škodujejo več kot nam koristijo milijoni, izkopani iz rudni-ko.«

Trpljenje je rodilo upor

Leta 1923 je izbruhnila stavka rudarjev iz srca bede, iz ponižan, lakote in zatiranja. Kakor v preteklosti, so storili lastniki premogokopne družbe vse potrebno, da je oblast pozaprila voditelje stavke.

Le, da je na njihovo mesto stopilo novo število vodij in, da je bila v rudarskih vrstah že trdnejša solidarnost.

Neizbrisne sledi v ljudskih množicah je zapustilo leto 1919 in kakor drugod v naši deželi, je tudi v Revirjih Oktobrska revolucija zasejala seme upora. Kolesje zgodovine se

tijo Jugoslavije, zvezo komunistične mladine ter dejavnost razrednih sindikatov. Razpuščena je bila tudi Zveza rudarskih delavcev.

Težave ob pomanjkanju premoga so sredi zime (poleg neomajnosti stavkajočih) prisilile beograjsko vlado, da je TPD ukazala, naj ustreže ru-

silo svojo moč z uspešno zaključeno stavko rudarjev v letu 1920, se novih pritiskov in podtikanj ni več ustrašilo. V letih 1922 do 1924 je šel polet delavskega gibanja v korak s komunističnim.

Leta 1922 so začeli ustanavljati neodvisne sindikate (strokovne organizacije) ki jih je vodila KPJ. Med prvimi v Sloveniji so se organizirali v Zvezi rudarskih delavcev rudarji, zveza pa je imela sedež v Trbovljah. V pičlih nekaj tednih je bilo zbrano skoraj vse članstvo prepovedane Zveze rudarskih delavcev iz leta 1920.

Življenje je vrelo v Revirjih. Delavska prosvetna društva so odlično delovala. Tu so bila redna praznovanja prvega maja, izleti, športna tekmovanja... In tu so bile delav-

Naslednje leto (1923) je kar nizalo dogodke: pod vodstvom KP so se ustanavljali »Proletarske akcijske čete« za obrambo proti izpadom jugoslovanskih fašistov, organiziranih v Orjuni, organizirana je bila rdeča pomoč, pojavilo se je geslo »Delu čast in oblast«. Tega leta je bil v revirjih tudi največji rudarski štrajk, ki je trajal od 20. julija pa do 17. septembra. Stavka je zajela skoraj vse slovenske premogovnike, boji so bili ostrejši kot kdajkoli prej, metode boja nove.

Rudarska stavka, ki je trajala 59 dni, se je končala s porazom. Delavstvo svojih zahtev ni doseglo, premogokopna družba je s pomočjo oblasti stavko zatrla, odpustila množico delavcev-rudarjev, ki so morali oditi za kruhom v severnoevropske dežele.

Vodstvo neodvisne Zveze rudarskih delavcev za Slovenijo s Tončko Čečevom v sredini.

je obračalo v prid ponižanim in izkoriščanim.

Že dogodki v letih 1920 in 1921 so napovedovali nezadržno rast razredne zavesti revirskega delavstva. Zaradi neuspeha v osemnajstih zahtevah delavstva Trboveljske premogokopne družbe, je 17. decembra 1920. leta izbruhnila stavka, ki je

darskim zahtevam. Medse so se povišale za 30 do 50 odstotkov. Kar pa je najpomembnejše – stavko so kljub klerikalnim poizkusom vmešavanja vodili do konca komunisti!

Na volitvah v letu 1921 so v Trbovljah, tretji takratni največji občini v Sloveniji, na listi Delav-

Komunisti na izletu na Mrzlici leta 1937... le nekaj let preden so se tu zbirali prvi revirski partizani.

trajala več kot mesec dni. Že takrat je dosegla uspeh.

Med vodilnimi delavskimi zaupniki se pojavijo imena komunistov in naprednih delavcev kot so bili Jože Marn, rudar iz Zagorja, Franc Bedenik, rudar iz Hrastnika ter Franc Salamon, rudar iz Trbovelj. Prav tisti čas je vlada z »Obznanom« prepovedala komunistično par-

sko-kmečke republikanske skupine doživeli znamenito zmago komunisti. Bilo je to presenečenje za vladajoče kroge. V vseh treh krajih, Trbovljah, Hrastniku in Zagorju so postali župani rudarji-komunisti. A seveda, ne za dolgo. Volitve so bile razveljavljene, za župane pa postavljeni vladi naklonjeni klerikalci.

Delavstvo, ki je že oku-

Padli v spopadu z Orjuno

ske žene, pomembne sodelavke in tovarišice v številnih delavskih akcijah.

Iz številnih dokumentarnih fotografij o revirskem delavskem gibanju se smehlja nežen in prefinjen obraz borke, neutrudne voditeljice in revolucionarke Tončke Čečeve.

V letu 1922 so dosegli rudarji pod vodstvom komunistov v nekaj dneh znatno povišanje mezd.

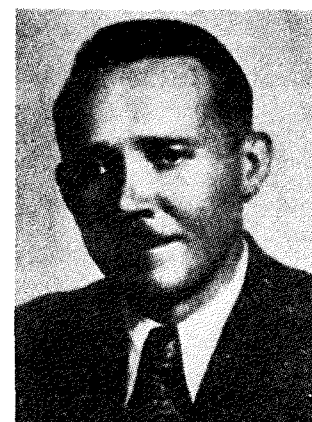
Stavko so vodili znani revirski komunisti in revolucionarji od Alberta Hlebca pa do Franca Salamona in Alojza Hohkrauta. Delniška družba se je spajdašila z orjunaši in jih denarno podprla, ker so družbi dovajali stavkokaze. Družba je razvila tudi propagando z letaki ter z najetjem bivšega ljubljanskega policijskega komisarja Habeta neposredno pripomo-

Vsako leto tretjega julija praznujejo slovenski rudarji svoj praznik. Ta dan je nenavsezadnje tudi priložnost, da se spomnimo njihovega velikega prispevka v predvojnem revolucionarnem delavskem gibanju, v obdobju med vojno in povojnem požrtvovalnem delu.
Na letošnji slovesnosti, ki je bila v starem rudarskem naselju Dobrni v Trbovljah, so podelili vrsto priznanj in nagrad jubilarom dela, inovatorjem in članom reševalnih ekip iz REK Zasavja.

gla k organiziranju oddelka za protidelavsko in protikomunistično borbo. Tajni agentje družbe so ovajali stavkajoče. Poraz rudarjev je bil hud udarec za rudarsko zvezo kakor tudi za ostalo sindikalno gibanje.

Maščevanje oblastnikov je bilo kruto.

Naslednje leto so orjunaši prikorakali v samo središče Trbovelj, da bi izzvali napredno delavstvo, ga ponižali s svojo prisotnostjo. Prvega junija leta 1924 je bil v Trbovljah krvavi ples. Znani so dogodki iz teh dni. Ko-

Ludvik Fajn, zagorski komunist, izvoljen za župana leta 1925.

munisti so mobilizirali proletarske akcijske čete v odpor proti orjunašem. »Zob za zob« je bilo geslo naprednih delavcev, ki so takrat enkrat in za vselej zadali jugoslovanski fašistični organizaciji udarec, od katerega si ni več opomogla.

... In leta 1925 so v Zagorju ponovno izvolili komunističnega župana. Pritisk na delavstvo se je stopnjeval, delavci pa so tiskali svoje časopise, gojili kulturo, se revolucionarno izobraževali...

V letu 1928 so stavkali zagorski in hrastniški steklarji. Tokrat so stavkajoči zmagali!

Sledilo je obdobje dikature v letih 1929-1932. Vrsta prekaljenih revirskih komunistov je bila aretirana.

Nikakršno naključje ni, da je bila leta 1937 ustanovna konferenca KP Slovenije prav na Čebinah, sredi rdečih revirjev, kakor je tudi razumljivo, da so ljudje v teh krajih v veliki večini vedeli, kje je njihovo mesto in za kaj se morajo bojevati, ko je našo deželo preplaval nacistično-fašistični teror.

Okupator je imel zbrane podatke o revolucionarnosti revirskega prebivalstva, zato je že v prvih dneh vojne aretirane zbrane revolucionarje, napredne delavce in rudarje... morda kar po starojugoslovanskih uradnih spisih?!

Prva poročila, ki so jih nemški policisti pošiljali iz revirskih krajev svojim komandam so že označevala te knapovske ljudi kot pristaše komunizma, boljševike in sploh ljudstvo, »s katerim ne bo šlo zlepa«.

B. Ž. J.

Radojka Banićević-Delibabić:

Pred zoro smo prešli Sutjesko

Bila sem ranjena

Konec leta 1942 so nas premestili iz prvega v tretji bataljon Pete črnogorske proletarske brigade, imenovan Grahovski. Tako sem z borci tega bataljona sodelovala v bojih za Prozor. Mesto je bilo opasano z bodečo žico in bunkerji iz jekla in betona. Borba je bila strašna. Javila sem se k bombašem. Malo pred polnočjo, ko je prenehalo streljanje našega topništva, smo napadli mi. Poskušali smo priti do žic in bunkerjev, iz katerih je bruhal ogenj. Takrat, v tej borbi, sem bila hudo ranjena v glavo. Svinčenke so mi polomile roke in noge. Vsa v krvi sem se znašla v koloni ranjencev centralne bolnišnice. Pregledal me je dr. Izidor Papo in predlagal, da mi odreže roko. Nisem dovolila. Poklicala sem strica Vasilija Vajo Vujačica, da bi mi, tudi sam bolnik, pomagal ohraniti roko. »Ne dam roke, operirajte me, trpela bom,« sem kar naprej ponavljala.

In trpela sem, kot drugi ranjenci, ko so mi, brez anestezije, iz rok in nog jemali polomljene koščice.

Na nosilih, z volovskimi vozmi, smo odšli proti Jablanici. Hodili smo od ranega jutra, dohitevali in prehitevali borce in enote. Slišati je bilo topove, mitraljeze, eksplozije bomb, hrumenje letal. Skoraj ničesar nisem videla, razen neba in gozda, ki sta me pokrivala. Glava je bila vsa v povojih in samo z enim očesom sem zaznavala, da se pomikamo počasi, razredčeni, v razmakih. Letala so nenehno tolkla, okrog nas so pokale granate in bombe. Ne spominjam se, kakšen je bil dan, ko so nas prinesli v Jablanico, v neko džamijo. Trideset težko ranjenih. Tu so bombardirale štupe. Tisti, ki so lahko hodili, so iskali zaklon. Mi, na nosilih, smo trepetali v neki čudni tišini in čakali, kdaj bo bomba udarila v džamijo.

Kolona borcev in ranjencev...

Na nosilih preko Neretve

Naše enote so se pomikale preko porušenega mostu na Neretvi. Prišla je vrsta tudi na nas, težko ranjene. V džamijo sta vstopila neki zdravnik in dr. Saša Božović. Odbirala sta lažje ranjence. Kaj bo z nami? Čakali smo in upali. Prišla je Mara. Vem, da je doma nekje iz Like. Njenega priimka se ne spominjam več. Prignala je štiri ujetje Italijane, ki so me na nosilih prenesli preko motne in narasle Neretve. Nahranili in previli so nas na drugem bregu, v nekem tunelu. Naslednje jutro so sovražnikova letala spet trosila smrt. Bomba je padla v sredino džamije, v kateri so čakali težki ranjenci; da pridejo ponje, da bodo šli prek Neretve. Nikoli niso prišli.

Na nosilih sem ostala dvajset dni. Potem sem, s skrajnimi napori in z bolečinami, začela pešati v koloni bolnikov in ranjencev.

Bile so to strašne muke. Nezarasle kosti so škripale. Posebno hudo je bilo ponoči. Roka zavezana in oko zavezano. Pot pa, ozka, kriva, kamnita, nemoč. Obleka slaba in obutev še slabša, telo pa utrujeno, nepresporno. Opočevala sem se, majala, padala. In spet sem slišala neki notranji glas, ki me je bodril, da vztrajam. Tako je bilo vse do Ščepan polja, kjer so nas nastanili v majhnih koli-

bah. Tu mi je dr. Dejan Popović operiral oko. Tudi pri tej operaciji nisem zajokala. Ko so mi ostrigli lase zlepljene s krvjo in polne mrčesa, sem zajokala... Bilo je tu, v Ščepan polju. Šla sem po kosilo. V skupini borcev sem zagledala strica Djoka Banićevića. Nisem ga poklicala. Sram me je bilo, tako ostrижeno in vso v povojih. Prišel je k meni in me pogladil po glavi. »Čigav si, mali?« me je vprašal. Nasmejala sem se in spoznal me je. »Rake, črna, si to ti?« je vzkliknil in me privel k sebi.

Radojka Banićević-Delibabić, nosilka Partizanske spomenice 1941, je bila že kot desetletno dekletce kurirka Save, Jovana in Pavla Kovačevića, znanih revolucionarjev, ki so se po aretaciji večjega števila komunistov v Nikšiću, poleti leta 1936, okoli devet mesecev skrivali v pečini pri vasi Jabukovca, nedaleč do Grahova. V trinajstem letu je postala skojevka, v sedemnajstem članica KPJ. Je podporočnik in nosilka medalje za hrabrost.

Tako je govoril Sava

Na poti iz Ščepan polja nas je ščitila tretja divizija. Tja proti Sutjeski je šel z nami komandant Sava Kovačević. Še ga vidim. Na konju. Zdaj na čelu in zdaj na koncu kolone težkih ranjencev. »Ne smemo pustiti niti

enega ranjenca. Ofenziva je in borbe bodo hude, a ranjencev ne smemo pustiti.« Tako je govoril Sava in te besede še danes odzvanjajo v meni. Sava me je, kot vse nas, vpraševal to in ono. Tam v vasi mi je rekel, naj pišem dnevnik, ki sem ga skrbno vodila vse do Prozora. Ko sem bila ranjena, je ostal tam.

Prehod preko narasle Sutjeske je potekal počasi. Najprej zaščitnica, potem težko ranjeni na nosilih, pa tífusarji. Na obali mi je Djoka rekel: »Rake, drži se me!« Skupaj sva, trdno držeč se za roke, zakorakala v hitro reko, katere dno je bilo kamnito. V nekem trenutku nas je dohitela široka kolona ranjenih in bolnih, kot da bi jurišala. Spustila sem stričevo roko.

Pred zoro smo krenili na Tjentište. Mokri in na smrt utrujeni. Navalila je nemška drhal. Svinčen obroč, letala, bombe. Vse se je zlomilo. Šli smo, kakor je kdo vedel in znal. Bila sem v skupini z doktorjem Dragišem iz Podgorice, z Danico Bujalić iz Grahova in s še osmimi borci, katerih imen se ne spominjam. Tiho smo šli skozi goščavo in praprot. Nemci so preiskovali teren. Slišali smo njihove glasove, ubode z noži, posamezne strele iz pištole. Ubijali so naše ranjence, bolnike.

Glej, tam je borec zagledal nemški telečnjak! Bil smo lačni, a

strah močnejši. Lahko bi nas odkrili. Eden izmed borcev se je le odločil. Splazil se je do telečnjaka in ga prinesel. V njem sta bila dva hlebčka, škatla soli in konzerve. Kruh smo pojedli, konzerve pustili. Tu smo preživeli še eno bombardiranje. Proti večeru je prišel borec. Plazil se je tako, da je držal konja za noge. Na konju je bil težki mitraljez. Povedal nam je, da je padel Sava.

Skozi nemške položaje

Bil je pri štabu tretje divizije in vedel je za smer odstopanja. Tako smo proti večeru, ko se je pričelo mračiti, plazeč prešli nemške položaje. Kolona ranjencev in tífusarjev. Mimo trupel ljudi, konj... Spominjam se: zaslišali smo jok osemletnega dekletca, brčkone iz pješivaškega pribežališča. Ranjena je bila v nogo in roko. Nismo ji mogli pomagati. Pustili smo jo. Malo naprej smo naleteli na dvoje starih, tudi iz pribežališča. Zadržana, pokrita z nekakšno ruto. Ob zori smo prišli na poljano, blizu Vlasine. Zagledali smo ogenj. Nismo vedeli, kdo je, pa smo se umaknili v gozd. »Kdo je tam?« je previdno vprašal tovariš. »Prvi bataljon Pete,« smo slišali. Šli smo k njim. Bilo je pet, šest onemoglih borcev.

Tu smo opazili dolgo partizansko kolono. Bil je to Milan Abramović s prvim bataljonom. Mojim bataljonom.

Znašla sem se v objemu tovarišev. Poljubovali smo se, objemali. »Rake, si živa?... Kako si se rešila?...« Dali so mi kuhano, »konjetino«, ki sem jo s slastjo jedla.

Na Vlasini so se zbirali borci Tretje proletarske brigade. Prihajale so skupinice. In ponosno smo se razvrščali v desetine, vode, čete, bataljone in brigade. Kolona naše tretje divizije je z Dragišem Ivanovićem na čelu krenila v nove zmage.

DRAGIŠA ČIRIĆ
Prevedla: M. Š.

Iz tega se je treba učiti

»Naša narodnoosvobodilna vojska je prišla s Sutjeske kot zmagovalka, tako v vojaškem kot v moralno-političnem pogledu. Žrtve so bile, na žalost, zelo velike. In kadarkoli oživljamo spomine na njih, pa čeprav je od takrat minilo že več kot tri in pol desetletja, se jih ne moremo spominjati brez solz. Izgubili smo tretjino naših borcev.

V planinah in soteskah okrog nas so se borili, z ramo ob rami, in umirali sinovi in hčere vseh naših narodov in narodnosti. V tej največji bitki našega narodnoosvobodilnega boja so sodelovali borci iz vrst vseh naših narodov. To je v tistih dneh pomenilo ustvarjanje enotne Jugoslavije, Jugoslavije

bratstva in enotnosti, kakršno imamo danes. Današnja in prihodnje generacije tega ne smejo nikoli pozabiti – čuvati morajo to enotnost. Enotnost je porok, da se bo socialistična Jugoslavija tudi v prihodnje razvijala tako, kakor želi ljudstvo in kakor bo najbolje za ljudi današnjih in prihodnjih ge-

neracij. V naši borbi se je za svobodo umiralo herojsko in hkrati kovalo bratstvo in enotnost kot največja pridobitev naše revolucije. Eno od drugega nismo ločevali takrat, kakor ne ločujemo danes in kakor ne smemo ločevati v prihodnje.

Zato je obveznost vseh nas, posebno novih generacij, da čuvajo in negujejo vzvišeno etiko in humanizem Sutjeske kot neizčrpen vir navdahnjenja v boju za nadaljnji vsestranski napredek naše skupnosti in vse boljše življenje našega človeka. Velika je prednost mlade generacije, ki ima na tleh svoje zemlje in svojega naroda vzore takšne vzdržljivosti, takšne zavesti in tako visoke morale.

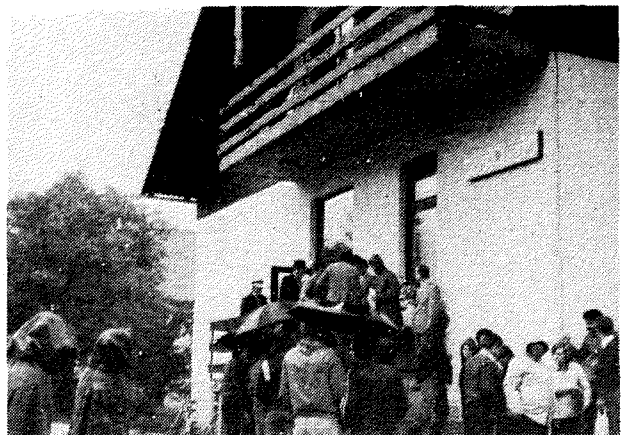
Razume pa se, da se ni dovolj samo spominjati tega, kar je bilo. Iz tega se je treba učiti.

(Tito na Sutjeski, 4. julija 1978)

BELA PRI PREDDVORU

Orientacijsko tekmovanje

Občinski odbor ZRVS Kranj vsako leto zaupa organizacijo patrolnega orientacijskega tekmovanja drugi krajevni organizaciji ZRVS. Sedaj že tradicionalno tekmovanje je organizirano v počastitev dneva mladosti in rojstnega dneva tovariša Tita.

Letos je bilo tekmovanje v organizaciji KO ZRVS Bela 17. junija. Najprej je predsednik krajevne skupnosti tovariš Tone Roblek orisal razvoj te krajevne skupnosti, ki je v zadnjem času poleg doma družbenih organizacij dobila še otroški vrtec. Ob tej priložnosti je sekretar občinskega odbora ZRVS Kranj tovariš Peter Pečnik izročil krajevni skupnosti nekaj knjig za novo knjižnico.

V tekmovanju je sodelovalo šestindvajset ekip, ki so kljub dežju vse prišle na cilj. Prvo mesto je pri članih dosegla domača ekipa, pri mladincih pa prav tako ZSMS Bela prva ekipa.

Število tekmovalcev iz leta v leto raste. Občinski odbor ZRVS Kranj želi s tem tekmovanjem doseči množično udeležbo članov ZRVS in ZSMS in s tem dokazati pripravljenost obeh organizacij za obrambo pridobitve naše socialistične revolucije, naše svobode in domovine.

V. Balazič

MURSKA SOBOTA

Želja o izletu se je izpolnila

Organizacija združenja vojaških vojnih invalidov iz Murske Sobotice je v začetku junija organizirala izlet za svoje člane na Pohorje. To je bila že dolga želja vseh članov. Zbralo se nas je kar za poln avtobus, ki se je ustavil šele na Osankarici, kjer smo si ogledali spomenika padlim borcem prvega pohorskega bataljona. Takoj zatem smo v spominskem muzeju gozdarskega doma na Osankarici poslušali predsednika ZB NOV iz Oplotnice, ki je pripovedoval o bojih v tem delu Slovenije v letih od 1941 do 1945. Njegovo pripoved je prekinilo nekaj posameznikov – gostov doma na Osankarici, ki niso na najbolj primeren način prikazali svoj odnos do bojev naših narodov in narodnosti za vse to, kar danes imamo. Ker je bilo med njimi tudi nekaj mladih, bi dodal le še to: Ali se mladi ne zavedajo, da so pri Treh žeblih na Pohorju v začetku leta 1943 padli tudi mladi ljudje? In da bi vsi ti padli, kakor tudi ostali, ki smo v minuli vojni postali invalidi, raje živeli normalno življenje v svobodni domovini. Vabimo torej mlade, naj bodo večkrat med nami ter nadaljujejo in branijo pridobitve krvave in krute borbe pred več kot petintridesetimi leti.

Jože Kamenšek

LOŠKA DOLINA

Izlet na sosedno Hrvatsko

Člani društva upokojencev Loška dolina smo 11. junija obiskali Jasenovac. Pot nas je vodila preko Ljubljane, Zagreba in Novske in ko smo prišli na Jasenovac, se je tudi vreme izboljšalo, tako da je spomenik žrtvam fašističnega nasilja izgledal še veličastnejši. Pokazali so nam tudi film o trpljenju jetnikov v tem taborišču, ter muzej, v katerem so med drugim prikazane tudi fotografije obglavljenih jetnikov.

Vsi smo bili z izletom zelo zadovoljni in se že veselimo prihodnjega, ko bomo šli na Rab.

Marija Žnidaršič

MURSKA SOBOTA

Krepitev bratstva in enotnosti

V dneh pred 11. kongresom ZKJ je bilo v Murski Soboti tovariško in športno srečanje članov ZZB NOV občine Varaždin in Murska Sobota. Prvo tovrstno srečanje je bilo lani v Varaždinu in vse kaže, da bo to postala stalna oblika poglobljanja medsebojnih stikov in krepitev bratskih vezi med dvema organizacijama.

Na športnem področju so se člani obeh organizacij pomerili v streljanju, namiznem tenisu, šahu in kegljanju. V dveh panogah so bili boljši gostje, v dveh pa domačini. Gostje so si ogledali tudi zgodovinske in krajeve znamenitosti Pomurja, še posebej obeležja iz 2. svetovne vojne, ter se seznanili z bojem ljudi ob Muri v letih 1941 do 1945.

Filip Matko

ŠEMPETER PRI NOVI GORICI

Podpis listine o pobratenju in sodelovanju

Od 23. do 25. junija se je v Šempetru mudila delegacija 10. mestne organizacije Voždovac v Beogradu. Šempeterska krajevna organizacija ZB je začela sodelovati s to beograjsko mestno organizacijo pred štirimi leti, danes pa sodelujejo še KS, družbenopolitične organizacije in gasilci. Delegacijo, v kateri so bili predstavniki javnega in političnega življenja 10. mestne organizacije Voždovac, je vodil sekretar organizacije ZK 10. mestne organizacije ter generalni sekretar ZK jugoslovanskih univerz Tihomir Bulović. Kulturni program so gostom pripravili učenci osnovne šole Ivana Roba iz Šempetra, v parku pa so vsadili lipovo drevo kot simbol prijateljstva in bratstva.

Popoldne so bili gostje na pikniku v bližini Bazare, kamor je prišel tudi pisatelj Tone Svetina. V soboto je delegacija prisostvovala odprtju prenovljenega gasilskega doma, nato pa so po pestrem kulturnem programu, ki so ga v kino dvorani pripravili učenci osnovne šole, podpisali listino o pobratenju gasilcev Šempetra in Voždovca ter listino o prijateljskem sodelovanju med KS in družbenopolitičnimi organizacijami 10. mestne organizacije Voždovac in KS in DPO Šempetra. Podelili so tudi več priznanj in daril.

V nedeljo popoldne so si gostje ogledali še tovarno Vozila, nato pa odpotovali proti Beogradu.

Leopold Kotar

MARIBOR

Nepozaben izlet v Begunje in Dražgoše

Pred kratkim je krajevna organizacija ZB NOV »Slavko Šlander« iz Maribora organizirala za svoje člane in njihove svoje enodneveni izlet. Peljali so se skozi Domžale, Brnik, Drago, Begunje, Bohinjsko Bistrico in Dražgoše, vračali pa skozi Škofjo Loko in Ljubljano.

Osrednji postaji sta bili Begunje in Dražgoše. O pomenu obeh krajev med NOB ter o partizanstvu na Gorenjskem jim je govoril član njihove organizacije Martin Leskošek, muzej NOB v Begunjah pa jim je predstavil tamkajšnji vodič. Ludvik Jelevec, kmet iz Dražgoš, je obiskovalcem pripovedoval o dražgoški bitki, v kateri je tudi sam sodeloval.

Udeležencem izleta je ostalo srečanje v nepozabnem spominu.

Peter Štefanc

ŠKOFJA LOKA

Na vsakoletnem srečanju Iskrinih delavcev so v Škofji Loki tovarišu Edvardu Kardelju izročili častno priznanje Iskre za njegov ustvarjalni prispevek k razvoju in utrjevanju naše samoupravne socialistične domovine.

Foto: Marjan Garbajs

POMURJE

Obisk delegacije ZRVS iz SR Srbije

Medobčinski svet ZRVS za Pomurje je v sodelovanju z občinskimi konferencami ZRVS občin Lendava, Ljutomer, G. Radgona in Murska Sobota pripravil bogat program dvodnevne bivanja delegacije ZRVS iz bratske republike Srbije v tem delu severovzhodne Slovenije. Obisk je sovpadal z jugoslovanskim srečanjem ZRVS v Sloveniji. Tako je v nedeljo, 2. julija prispelo preko 80 udeležencev v Moravske Toplice pri Murski Soboti, kjer so jih pozdravili predstavniki družbenopolitičnega življenja soboške občine, pokrajino ob Muri pa jim je v besedi predstavil predsednik skupščine Murska Sobota Karel Sukič. V kulturnem delu programa, nad katerim so bili rezervni vojaške starešine posebno navdušeni, so sodelovali člani folklorne skupine iz Gornjih Petrovec na Goričkem s spletom dvanajstih prekmurskih svatovskih plesov in pesmi, ter komorni mladinski pevski zbor gojenk pedagoške gimnazije v Murski Soboti.

V ponedeljek zjutraj so si gostje iz Srbije ogledali tovarno mesnih izdelkov ABC Pomurka v Murski Soboti ter položili venec pred spomenik zmage v Murski Soboti. Nato se je polovica gostov iz Srbije odpeljala na obisk v občino Ljutomer, druga polovica v občino Lendava. Popoldne so se ponovno zbrali v občini Gornja Radgona, v Radencih. Po ogledu zdravilišča Radenci ter polnilnice Slatine je sledilo tovariško srečanje in naslednje jutro, v torek, 4. julija, so ZRVS iz SR Srbije odpotovali iz Pomurja na osrednjo slovensko proslavo dneva borca v Dobropolje.

Filip Matko

CELJE

Letovanje borcev sekcije za vzdrževanje prog

Sekcija za vzdrževanje prog Celje dodeli vsako leto svojem aktivu borcev, v katerem so se zaposleni in že upokojeni borci, nekaj denarja, s katerim lahko obiskujejo kraje, znane iz NOB. S tem denarjem so lani obiskali Jasenovac. Letos so samoupravni organi aktivu borcev dodelili desettisoč dinarjev.

Sekcija za vzdrževanje prog ima v Mavtenetu pri Savudriji štiri počitniške hišice v sklopu počitniškega naselja Unior iz Zreč. Ker v predsezoni hišice niso polno zasedene, je padla zamisel, da bi v tem času borcem omogočili sedemdnevno letovanje. Z dodeljenim denarjem in še z dodatnimi sredstvi delovne organizacije smo misel tudi uresničili. Od skupno dvaintridesetih članov, kolikor jih šteje aktiv, se je letovanja udeležilo 17 članov, sedem aktivnih in 10 upokojencev, med katerimi so bili trije prvič na morju.

Letovanje je trajalo od 15. do 21. junija in vse dni je bilo počutje borcev zelo dobro. Vreme sicer ni bilo primerno za kopanje, zato pa so se več sprehajali. Odpeljali so se tudi v Piran, kjer so si ogledali pomorski muzej, akvarij in druge znamenitosti.

V istih dneh so bili v počitniškem naselju tudi otroci iz Zreč, Vitanja in Sorenja, ki so imeli šolo v naravi. Ob odhodu prve skupine šolarjev so na zaključno proslavo povabili tudi borce, ob odhodu borcev pa je druga skupina šolarjev pripravila lep program.

Ker je bila na letovanju zbrana večina borcev aktiva, so tam imeli tudi letno konferenco.

Boštjan Besednjak

Hercegovina v boju za svobodo

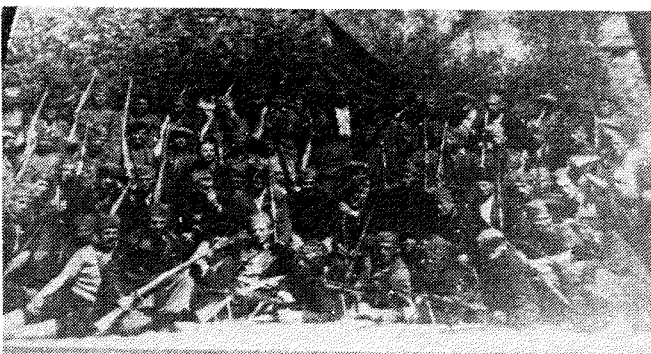
Iz muzeja Hercegovine v Mostarju

V muzeju Hercegovine v Mostarju je že od leta 1961 odprta stalna razstava o revolucionarnem boju Hercegovcev. V tem pokrajinskem muzeju v ulici Maršala Tita 160, si lahko ogledamo fotografsko in drugo gradivo o boju te jugoslovanske pokrajine v prvi svetovni vojni, o revolucionarnih in komunistični partiji v času med obema vojnoma ter o višku revolucionarnega gibanja – v boju za dokončno osvoboditev med drugo svetovno vojno.

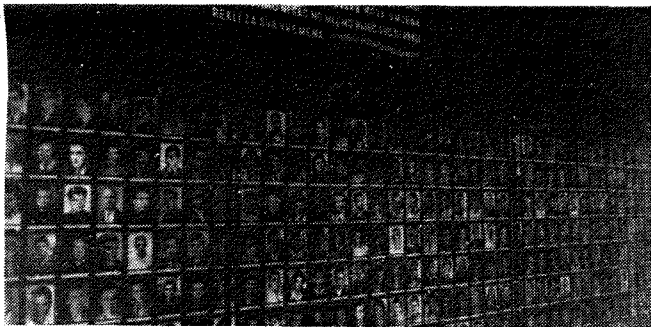
Iz časa predvojnega revolucionarnega vrenja so v zbirki predstavljeni nekateri posamezni revolucionarji, večinoma komunisti in skojci, kakor tudi razvoj in delovanje komunistične partije Jugoslavije. Tako srečamo imena kot so Mladen Čanić, Asim Behmen, šest članov družine Gojka Vučkovića, od katerih nihče ni dočkal osvoboditve. Na naslednjih panojih je predstavljeno zgodovinsko gradivo o hercegovskih robijaših, nadalje gradivo o ustanovitvi oblastnega komiteja KPJ za Hercegovino, katerega člani so vsi umrli v vojni, pa fotografije in dokumenti o oblastnem komiteju Skoja, ustanovljenem leta 1940 in katerega člani so, vsi razen Džemala Bijedića, med vojno postali žrtve okupatorjev in domačih izdajalcev. Iz predvojne-

ga časa je prikazano tudi taborišče v Bileći in med drugim zanimivim gradivom iz teh zaporov najdemo tudi rokopis znane pesmi Bilećanke, ki jo je v taborišču leta 1940 napisal Milan Apih.

Prikazovanje obdobja druge svetovne vojne začenjajo fotografije in dokumenti o demonstracijah v Mostarju

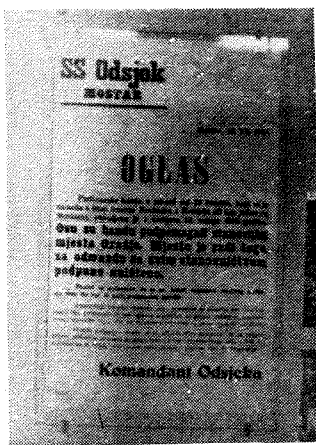

Borci Mostarskega (Konjičkega) bataljona

Fotografije padlih hercegovskih revolucionarjev

in drugih krajih Hercegovine ob pristopu Jugoslavije k trojnemu paktu 27. marca 1941 ter o vstaji Hercegovcev 27. julija 1941. Nadalje je prikazana hitra rast osvobodilnega gibanja, saj je bilo konec leta 1941 ustanovljenih že deset bataljonov z okrog 4600 borci. Iz njih je bil konec leta 1941 formiran herce-

Razglas o uničenju Orašja zaradi pomoči partizanom

govski odred, ki so ga sestavljali naslednji bataljoni: »Nevessinska puška«, ustanovljen 20. avgusta, Konjički (mostarski) bataljon, ustanovljen konec septembra, Tretji (trebinjski) bataljon, sestavljen 30. septembra, v prvi polovici decembra pa je preimenovan v bataljon »Nedeljka Čabrinovića«, 1. bilečki bataljon je nastal v začetku oktobra, v novembru pa je preimenovan v bataljon »Vladimirja Gačinovića«, Gačanski partizanski bataljon je bil ustanovljen 2. novembra Sitnički ali 3. bilečki bataljon, Bataljon »Luke Vukalovića« je bil ustanovljen v začetku decembra, 25. decembra je nastal še Stolački bataljon, štiri dni pozneje pa se bataljon »6. junij«.

V naslednjih prostorih je prikazan nadaljnji razmah narodnoosvobodilne vojske v Hercegovini, ustanavljanje brigad in drugih vojaških enot ter njihovo sodelovanje s partizanskimi enotami iz drugih republik vse do osvoboditve Mostarja 14. februarja 1945. Dovolj nazorno je prikazano tudi delovanje v zaledju, kot so partizanske zveze in obveščanje, partizanski tisk itd. Bogato fotografsko gradivo je dopolnjeno z zemljevidi, maketami in originalnimi predmeti, kakršne so Hercegovci uporabljali v boju za osvoboditev.

M. V.

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELE

Šesti letnik zbirke Nobelovci

Cankarjeva založba je pred kratkim na tiskovni konferenci predstavila štiri knjige šestega letnika zbirke Nobelovci, ki jo sestavljajo: George Bernard Shaw, nagradenec leta 1925, z deli Kandida, Pigmalion, Sveta Ivana, Kako je zamorka boga iskala, Paul Hayse, nagradenec leta 1910, Izbrane novele, Anatole France, nagraden leta 1921, Pingvinski otok in Miguel Angel Asturias, nagradenec iz leta 1967, Zeleni papež.

M. V.

Kdo je neznani pesnik

Prosimo avtorja, ki se je leta 1976 udeležil razpisa za Kajuhove nagrade pod označbo »Naših trideset let«, da sporoči svoj naslov na naše uredništvo ali vodstvu znanstvene teme Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo 1941–1945 na PZE za slavistiko, filozofska fakulteta, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12, se želi seznaniti z njim zaradi pogovora o njegovem morebitnem pesnjenju tudi med NOB.

Objavljamo eno njegovih pesmi:

*Kako naj ti zapojem
domovina
kako naj ti povem
da v dneh barbarskih hord
te ljubim brez mej*

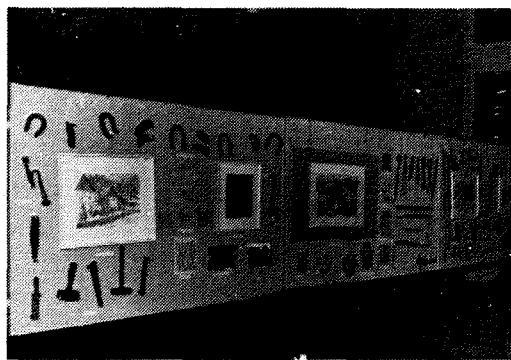
*Ko zapojem svojo pesem
domovina
bo vsa tiha nežna in uporna
pesem ljudstva*

*Kdo te ljubi bolj kot mi
otroci tvoji: partizani
Domovina
Kdo te ljubi bolj kot mi
sokovi tvoji: delavci in kmetje
Domovina
Kdo te ljubi bolj kot me
korenine tvoje: matere in žene
Domovina
Ko zapojem, ah saj že pojem
saj že pojem tiho nežno in uporno
pesem
moja domovina*

Razstava o 1. tankovski brigadi

Ob 35-letnici sklepa o priključitvi slovenskega Primorja k Jugoslaviji in v počastitev 34-letnice ustanovitve 1. tankovske brigade NOV Jugoslavije sta pokrajinski arhiv v Kopru in domicilni odbor 1. tankovske brigade pripravila razstavo o njeni bojni in razvojni poti. Razstava je bila odprta od 19. do 21. junija v Kopru, 23. junija pa so jo prenesli v nove prostore osnovne šole v Dekanih, ki je poimenovana po 1. tankovski brigadi. Tam bo razstava ostala kot darilo pokrajinskega arhiva Koper, domicilnega odbora 1. tankovske brigade ter obalne kulturne skupnosti.

Milica Trebše-Stolfa

V ponedeljek, 3. julija so na Lokovcu nad Čepovanom odprli razstavo o partizanskih kovinarskih delavnicah vojnega področja 9. korpusa. Razstava bo postavljena še v Vipavi, Ajdovščini in Novi Gorici.

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BEL

Iskanje umetniškega izraza v NOB in revoluciji

V Beogradu so bile 28. junija podeljene jubilejne desete nagrade »4. julij«, ki so jih prejeli:

Akademski zbor Ivan Goran Kovačić iz Zagreba, ki ga vodi Vladimir Kranjčević, je imel v letu 1977 številne nastope na zelo visoki umetniški in idejni ravni. Z dviganjem glasbene kulture je Akademski pevski zbor Ivan Goran Kovačić veliko prispeval k negovanju in razvijanju revolucionarnih tradicij.

Mihailo Lalić, pisec obsežnega knjižnega opusa o NOB in revoluciji, je leta 1977 objavil zbirko novel »Prvi sneg«. To delo odlikuje resničnost pripovedovanja o narodnoosvobodilnem boju in revoluciji. Njegovi literarni liki borcev so zrasli iz ljudstva. Lalić je v svojih delih ločil resnico od laži, ponos od ponižanja, svobodo od suženjstva in nasilja, iskrenost od licemerstva. Vse njegovo bogato delo je predano boju in svobodi našega človeka.

Celotno književno delo Mihaila Lalića je globokim in resničnim prikazovanjem prelomnega zgodovinskega časa, z umetniško kakovostjo

in ljudskimi vrednotami afirmira človeka in revolucijo.

Redžep Zogaj je črpal snov za svoj roman »Dhuna« (Nasilje) iz bližnje preteklosti Kosova. Govori o položaju albanskih kmetov na Kosovu med obema vojnoma ter o njihovem vključevanju in sodelovanju v narodnoosvobodilni vojni. Uspel je prodreti v specifičnosti teh dveh obdobij in jih mojstrsko oblikovati v literarno delo. **Momčilo Stefanović** je prejel nagrado 4. julij za več svojih del. Knjiga »Titov putokaz« je pisana v enostavnem jeziku in stilu. S številnimi fotografijami je podana biografija tovariša Tita od rojstnega doma in otroštva do izida zakona o združenem delu in priprav na 11. kongres ZKJ. V knjigi »Tito iz srca naroda« je strnjena politično bojna biografija tovariša Tita. Brajović je napisal še dela: »Heroji manjši od puške« in »Junaško srce tihe Sumadije«.

Petar Brajović v svojem delu Jugoslavija in 2. svetovna vojna obravnava jugoslo-

vansko bojišče kot celoto in kot fronto enakopravnega zaveznika v drugi svetovni vojni v skupni antihitlerjevski koaliciji. Posebno vrednost daje Brajovićevemu delu argumentirana teza, da smo izbojevali zmago s skupnimi napori in žrtvami vseh naših narodov in narodnosti.

Knjiga **Dr. Milana Ževarta** »Narodnoosvobodilni boj v Saleški dolini« je napisana po načelih znanstvenega dela in vsebuje znanstvena odkritja, ki so pomemben prispevek k splošnemu zgodovinsko narodnoosvobodilnega boja v Sloveniji in Jugoslaviji. Ževart v tem svojem delu odgovarja tudi na nekatera pomembna vprašanja o razvoju NOB na celotnem Štajerskem.

Risto Avramovski je dobil nagrado za oratorij »Povesnica« za recitatorje, soliste, tri zборе in veliki simfonični orkester, ki je bil izveden 21. oktobra 1977 v Kragujevcu in predstavlja pomembno vokalno simfonično delo.

Akil Koci spada med naj-

plodnejše skladatelje AP Kosovo, ki se s svojimi deli z revolucionarno tematiko je uveljavil ne samo pri nas, ampak tudi v tujini. Med najpomembnejša spadajo vse-kakor kantata »Sutjeska« za recitatorje, soliste, zbor in simfonični orkester, ter kantata »Tito, tebi...«

Dušan Vukotić je v filmu »Akcijski stadion« v svobodni interpretaciji obdelal znani dogodek iz prvih dni okupacije v Zagrebu, ko so se srednješolci, zbrani na stadionu in pod vodstvom Skoja, spopadli z zločinskim ustaškim poskusom rasnega in nacionalnega razločevanja mladnih. Na sugestiven način in z modernim filmskim jezikom govori film o neuspelem poskusu, da bi mladina postala fašistični podmladek NDH. Film »Akcijski stadion« je pomemben prispevek k negovanju in razvijanju revolucionarnih tradicij, njegova posebna vrednota pa je v tem da je namenjen mladim.

Toneta Svetino in njegovo nagrado delo smo predstavili v prejšnji številki.

Starešina Božo Crnojevič izroča nagrado Stevi Kovačeviću.

CERKLJE OB KRKI

Dosledni nasledniki druge eskadrile NOV Jugoslavije

Letalci, pripadniki enote tovariša Bože Crnojeviča iz Cerklj ob Krki, ki nadaljujejo tradicije Druge eskadrile NOVJ, so na svoj način obeležili 1. julij, dan te enote.

Tega dne, pred 34 leti je bila formirana Druga lovská eskadrila NOVJ na letališču Benina v severni Afriki, ki je po kratkem šolanju začela z boji na našem ozemlju. Pot te vojaške enote je bila težka a slavna. Njeni nasledniki, piloti, tehnično osebje in vojaki pa so bili vsak trenutek pripravljeni izvrševati najtežje naloge. Visoka zavest in pravilno razumevanje ciljev naše borbe ter izkazovanje junaštva so ohranjali borbeno moralo borcev v vojni, zdajšnji njihovi nasledniki pa so ponosni, da nadaljujejo njihove borbene tradicije ter, da so dosegli vidne uspehe v skupni borbeni pripravljenosti in moralnopolitični sestavi. »Primeri herojstva in visoke borbene morale pripadnikov Druge eskadrile nas bodo tudi, vnaprej navdihovali in obenem obvezovali, da bomo dosegali še boljše in pomembnejše uspehe,« je v svojem govoru dejal starešina Božo Crnojevič vojakom in starešinam v svečanem stroju.

Za dosežene rezultate pri učenju in vzgoji je večje število starešin in vojakov prejelo pohvale. Največje slavo pa je bilo v enoti komandanta Jožeta Topolovška, ki je za izredne uspehe pri ciljanju objektov v zraku prejela tudi bronasto plaketo vojnega letalstva.

Vinko Šebrek

JAVORNIK NAD IDRIJO

Srečanje kurirjev na Javorniku

Po triinšdesetih letih so se na Javorniku nad Idrijo srečali nekdanji kurirji relednih postaj na Javorniku, Brinovem griču, Predmeji, Vipavi, Kališu in Pivki. Srečanja, so se udeležili tudi domačini, ki so jim v težkih dneh pomagali, da so laže obdržali kurirske zveze med enotami in kraji od Predmeje do Pivke, Vipavske doline, Notranjske in proti Trstu.

Relejno postajo na Brinovem griču je ustanovil že narodni heroj Janko Premrl-Vojko, ko je iz svoje čete določil nekaj tovarišev za kurirje ter določil tudi prostor za bivanje, nedaleč od kraja, kjer se je zadrževala njegova četa.

Najtežji pogoji dela so bili na relejni postaji na Javorniku, kjer je pozimi vedno zapadlo veliko snega. Kurirji so zvečine bivali pod šotori, kjer niso kurili ognja. Kuhali so jim na bližnjih domačijah, kjer so jim tudi sicer pomagali.

Domobranci iz postojank v Črnem vrhu, Hotredažici, Colu in drugih postojank v bližini so kurirje nenehoma sledili, zato so se morali slednji pogosto seliti.

Na srečanju, ki ga je organiziral tovariš Ivan Čuk, nekdanji komandir reledne postaje na Javorniku, so obujali spomine na tiste viharne dni, ko so bila njihova srečanja pogostejša a le bežna. Sklenili so, da se bodo odslej srečevali vsako leto.

Janez Jeram

PTUJ

Medrepubliška srečanja borcev NOV

Iz vojnih časov segajo vezi med borci iz občine Ivanec na Hrvaškem in borci ptujskega kraja, zlasti Haloz in Ptujkega polja. Preko 50 borcev s Ptujkega se je namreč bojevalo v Zagorski brigadi.

Nič čudnega ni, da se nekdanji soborci pogosto srečujejo, obujajo spomine na čase, ko so se skupaj borili in preživljali težke dni.

Lani so bili ptujski borci na obisku v Ivancu, letos so jim tovariši iz sosednje republike obisk vrnili. Ob tej priložnosti so si skupno ogledali prizorišče zadnjega bojišča Prve slovensko-goriške čete v Mostju ter se poklonili žrtvam za svobodo, hkrati pa so si ogledali še Lackovo domačijo v Novi vasi, ki je sedaj spremenjena v muzej.

Franjo Hovnik

ŽERJAV

Spominsko obeležje v Jazbini

»Na pragu svobode, 6. maja 1945, so sovražnikove krogle pokosile dva borca Bračičeve brigade. Naša zemlja ju je vzela v svoje naročje.«

To so besede, vklesane na spominskem obeležju pri kmetu Močivju v Jazbini pri Žerjavu, ki so jo ob dnevu borca odkrili borci, mladina in lovci. Kljub slabemu vremenu se je ob lepo urejenem grobu neznanega borca Bračičeve brigade zbralo veliko ljudi, ob katerem so odkrili spominsko obeležje. Tovariš Pavel Kovač je pripovedoval o junaškem boju borcev Bračičeve brigade pri osvoboditvi Črne in Žerjava, kjer je bil ranjen tudi neznan bореc, menda doma iz Celja. Težko ranjenega so prinesli do kmeta Močivja, kjer je kmalu umrl.

Med vojno je v neposredni bližini Močivja padel Mirko Kralj, doma s Holmeca pri Prevaljah. Tudi njemu je namenjeno spominsko obeležje.

Patronat nad spominskim obeležjem je prevzela lovska družina Pogorelec iz Žerjava.

Ignac Zdovc

STRAŠE

Na Dravskem polju

V Strašah na Dravskem polju je bilo v počastitev dneva borca slovesno odprto obnovljeno šolsko poslopje s prizidkom in novo sodobno telovadnico. Poleg tega je bila v svoj namen izročena tudi nova otroškovarstvena ustanova, ki bo lahko sprejela 80 malčkov. Objekt je bil zgrajen zvečine iz samoprispjevka krajanov.

Poleg delovnih uspehov so krajanji Straš proslavili dan borca še z gosti iz prijateljskega srbskega Gornjega Milanovca. Ob tej priložnosti so podpisali listino o pobratenju straške šole s šolo Bogdana Jokovića iz Brezna in Srezojevcev v Srbiji.

Franjo Hovnik

MOSTE

V nedeljo, 2. julija je bila v Mostah pri Žirovnici komemorativna slovesnost, ki so jo pripravile družbenopolitične organizacije ob krajevnem prazniku. Spomenik je bil postavljen pred leti v spomin na 29 talcev. V kulturnem programu so nastopili železarski godbeniki z Jesenic, upokojenski pevski zbor in mladi recitatorji.

Kljub slabemu vremenu se je slovesnosti udeležilo veliko število domačinov in gostov.

B. B.

RATEČE

Proslavili krajevni praznik

Prebivalci Rateč so v počastitev svojega krajevnega praznika 25. junija (skupno s prostovoljnim gasilskim društvom, ki slavi letos 80-letnico obstoja) pripravili proslavo ob smučarskih skakalnicah v Planici. Tu so tudi odkrili spominsko obeležje v spomin na zbor rateških aktivistov OF, ki je bil tam 2. februarja leta 1942. Na proslavi so bila podeljena odličja OF in gasilska priznanja.

B. B.

RADOVLJICA

Tradicionalna osrednja radovljiška prireditve ob dnevu borca je bila na partizanski Bercetovi domačiji na Mlaki. Slavnostni govor je imel predsednik krajevnega odbora ZB NOV Vinko Berce. V kulturnem programu, ki je požaltil srečanje, je sodelovala radovljiška mladina. Ob tovariškem srečanju, ki je sledilo, ni manjkalo niti partizanskega golaža.

B. B.

BELTINCI

Proslava 4. julija

V Beltincih pri M. Soboti je bila v nedeljo, 2. julija osrednja proslava v počastitev dneva borca za murskosloboško občino. Občinski odbor ZZB NOV M. Soboti je zaupal organizacijo proslave KO v Beltincih, tamkajšnjemu kulturno-umetniškemu društvu ter gasilcem in mladini.

Množici zbranih ljudi in občanov ter gostov in borcev so se na prireditvenem prostoru v beltiškem parku pridružili brigadirji republiške mladinske delovne akcije Goricko 78, nato pa je prisotne v imenu družbenopolitičnih organizacij pozdravil tovariš Janez Drnovšek. Slavnostni govornik, podpredsednik SO M. Sobote tovariš Jože Kovač, je v svojem govoru poudaril zlasti naslednje: »Vsakdo – delavec, kmet in izobraženec se mora še bolj zavedati, da je čedalje bolj kovač svoje sreče on sam in da mora zatorej vsaka njegova družbena akcija pomeniti korak naprej pri osvobajanju dela in človeka vseh razrednih omejenosti in odtujenosti. Pri tem pa moramo vedno utrjevati pridobitve revolucije in razvijati njene vrednote, toda ne kot nekaj, kar je za vse čase nespremenljivo, ampak kot osnovo, ki jo mlade generacije razvijajo naprej ter z njo izrazijo svojo izvirnost, svoje bistvo in svojo prihodnost.«

Žal je močan nalive preprečil nadaljevanje proslave s kulturnim programom.

Filip Matko

Zametek delovne organizacije »Vozila Gorica« sega v takojšnja povojna leta. Pri takratnem Vojnem področju Vipava je bila ustanovljena manjša mehanična delavnica za popravilo tovornih avtomobilov. Ta dejavnost pa je kmalu prešla pod novo ustanovljeno podjetje »Pokrajinsko avtopodjetje Ajdovščina PAP«, katerega naloga je bila opravljanje potniškega prometa. Avtobusov tedaj še ni bilo, zato so v okviru avtomehaničnega dela začeli s preurejanjem starih tovornjakov v nove avtobuse.

Po priključitvi Slovenskega Primorja k matični domovini Jugoslaviji se je od transportne dejavnosti odcepila avtoremontna in karoserijska dejavnost in prišla pod novo ustanovljeno podjetje »Avtoobnova« Ajdovščina, ki je neposreden predhodnik sedanje delavne organizacije »Vozila Gorica«. Ta reorganizacija je bila izvršena v juliju 1948 in se od takrat šteje kot začetek delovne organizacije. Že v začetku 1948. leta se je podjetje Avtoobnova Ajdovščina preselilo v Šempeter (sedanja Iskra), kjer je pričela opravljati popravila in remont vseh vrst tovornih avtomobilov in je že tedaj težila k izdelavi kamionskih, še posebno pa avtobusnih karoserij. V letu 1959 je prišlo do ponovne reorganizacije. Podjetje se je moralo iz prostorov izseliti. Dodeljeni so jim bili prostori agroservisa, tj. del sedanje lokacije. Od podjetja se odcepi avtomehanični del, ki se preseli v prostore »Vinerola« in tako nastane nova delavna organizacija »Motoremont«. V Avtoobnovi se je tedaj dejavnost zožila izključno na izdelovanju karoserij in priključnih vozil. Ustrezno tej dejavnosti je dobilo podjetje koncem leta 1960 novo ime »Vozila Gorica«.

V začetku 60. let podjetje opušta karoserijsko dejavnost ter izdelavo gasilskih vozil, preusmerja se v izdelavo kamijonskih prikolic in pol prikolic do 26 ton nosilnosti, kiper prikolic do 35 ton, niske prikolic do 60 ton, specialne prikolic do 200 ton, kamijonski in kiper zabojni, cisterne za vse vrste tekočin in plinov do 45.000 litrov. Podjetje dosega v letu 1966/67 izreden uspeh, saj je prodalo na tuje tržišče (Kubo) kar 2000 kmetijskih prikolic. Razvojna pot delavne organizacije pa gre dalje. V letu 1973 se priključijo Lokavsko kovaštvo, 1974 Motoremont, v letu 1975 pa se večji del proizvodnje preseli v Šempeter v novo moderno halo, ki je ena izmed največjih hal za izdelavo priključnih vozil v Evropi.

Samoupravna organiziranost podjetja.

V okviru delavne organizacije »Vozila« so ustanovljene organizacije

Tri desetletja dela in zmag

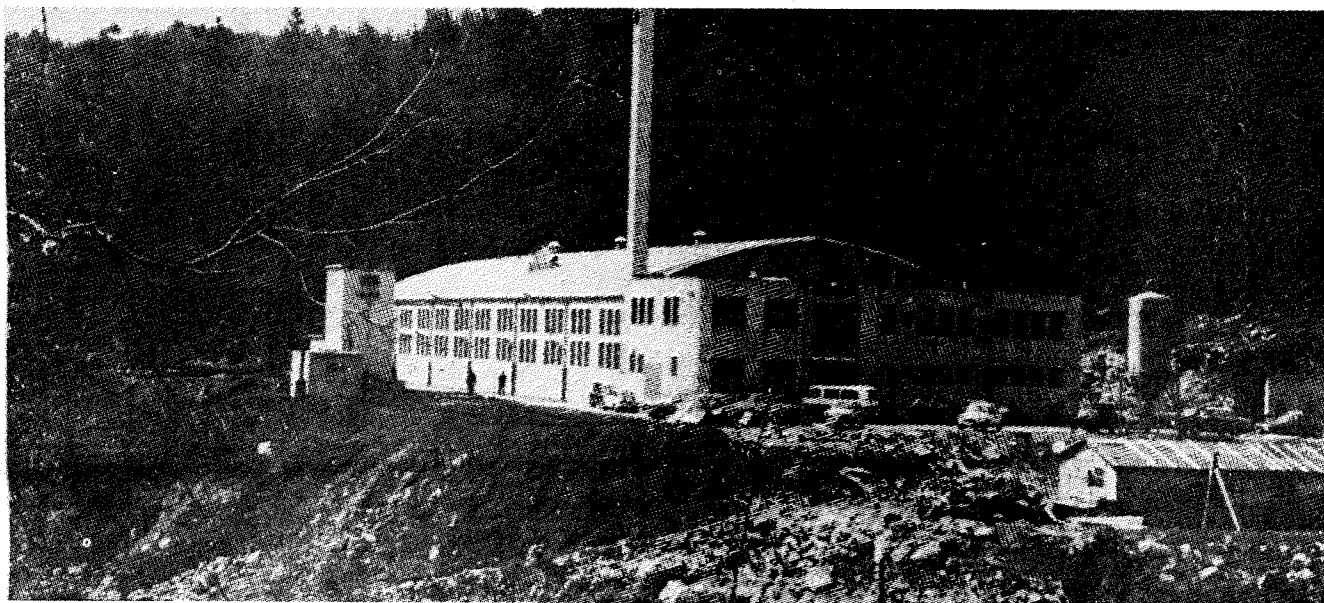
Od obrtne delavnice do moderne industrije.

zdrženega dela: TOZD Priključna vozila Šempeter, TOZD osi, TOZD maloserijske proizvodnje priključnih vozil Gorica, TOZD Motoremont,

cev, saj je v tej delavni organizaciji že preko 32 let. Leta 1946 se je priključil podjetju PAP, ki je bilo v Ajdovščini in je zaposlovalo približno 120

ljudi pa smo hodili na udarniško delo in tekmovali kdo bo opravil več prostovoljnih delavskih ur. Osebni dohodki niso bili kdo ve kako visoki,

ku. Kot starejši delavec predlagam, da novi usposobljeni kadri še bolj gospodarijo in s kvalitetnejšo proizvodnjo postanejo še močnejši konkurent

TOZD Lokovških kovačev in TOZD oziroma DSSS. V navedenih organizacijah združenega dela je zaposlenih, preko 1400 delavcev, od tega 26 z visoko izobrazbo, 39 z višjo, 129 srednjo ter 642 z poklicno usposobljenostjo. Kolektiv ustvarja letno preko 90 milijard, od tega pa za 5 milijonov dolarjev izvoza.

Ivan Stres je eden izmed najstarejših delav-

ljudi. »V tej delavni organizaciji so bili v glavnem borci NOV, kasneje pa so iz Vojnega področja prihajali vajenci. Težko je bilo tedaj. Nismo imeli ne orodja, ne nadomestnih delov za tako raznovrstne tovarne avtomobile, ki smo jih zaplenili okupatorju. Pričeli smo predelovati tovornjake v avtobuse in izdelovati različne nadomestne dele. Delali smo osem ur z enournim počitkom, ob nede-

kljub temu pa so bili delavci izredno zadovoljni in veseli, posebno še tedaj, ko je iz delavnice prišlo novo vozilo. Nekako v maju 1947 smo že usposobili dva avtobusa in jih izročili za javni cestni promet, kar je bilo v podjetju še posebno doživetje. Da je podjetje v tem času napredovalo od kovaške delavnice do močne industrije, je pripisati tradiciji primorskih delavcev in želji po napred-

tujim – podobnim tovarnam,« je zaključil tov. Stres.

V združenem podjetju že vsa povojna leta aktivno in uspešno deluje aktiv ZB, ki šteje 55 borcev NOV in 25 nekdanih internirancev. Člani ZB aktivno delujejo v samoupravnih organih podjetja, športnih društvih in drugih panogah. Pomembno pa je poudariti, da so bili prav borci NOV tisti, ki so leta 1945 pričeli ustvar-

jati to delovno organizacijo. Če so v letih po vojni hoteli doseči take uspehe, so se morali nešteto krat odpovedati delitvi dohodkov in vlagati sredstva v investicije, kar se jim je dobro obrestovalo. Omeniti velja še to, da so prav borci tisti, ki povezujejo njihovo delavno organizacijo s krajevno samoupravo. Delovna organizacija »Vozila« pa je tista, ki sodeluje s krajevno skupnostjo in jo tudi finančno podpira. Borci se zavedajo, da je v skupnosti in slogi moč.

Ob tej priložnosti smo zaprosili za kratek razgovor z predsednikom aktivnih borcev NOV Brankom Karerjem. Med drugim je dejal: »Aktiv ZB obstoja vse od formiranja delavne organizacije. Naloga odbora aktivna je bila ves čas, da se zanima za svoje člane in jim nudi pomoč, ki jo delavna organizacija zmora. Dosegli smo, da so borci na prednostni listi za letni odih. Teh pravic ne izkoriščajo stoodstotno. Borci NOV, s statusom borca imajo pravico do 7 dni dodatnega dopusta, borci brez statusa pa 3 dni. Z referendumom v delavni organizaciji pa je bilo sprejeto, da borci z dvojnimi štetjem nad 6 mesecev in borci z enojnim štetjem nad leto dni prejmejo jubilejne nagrade za 30. let dela ne glede na to, kje so bili zaposleni pred tem. Borci NOV, čeprav nekateri že izčrpani, dajejo delavni organizaciji še vedno velik delež.

V združenem kolektivu deluje tudi mladinska organizacija, ki se je v zadnjem tekmovanju »Zbirajmo najboljšega delavca-samoupravljalca« izredno izkazala in dosegla najboljšo mesto v občinskem merilu. To je bila mladina iz TOZD-MPPV.

Aktivni so tudi na športnem področju. V organizaciji ZD deluje »Športno društvo«, ki povezuje domala vse športne dejavnosti. Zelo aktivni so strelci, ki redno prirejajo tekmovanje v okviru tozdov, strelskih družen, tekmujejo v občinskem in celo republiškem merilu. Njihove trofeje so dokaz dobrih tekmovalnih rezultatov. Dobro deluje tudi planinska, balinarska, kegljaška, nogometna, rokometna, košarska, plavalna, smučarska in šahovska sekcija. V malem nogometu so letos zasedli prvo mesto med novogoriškimi ekipami.

Gasilsko društvo podjetja je letos praznovalo 30-letnico obstoja in aktivnega delovanja.

Rekreacija delavcev

Za rekreacijo delavcev imajo dobro preskrbljeno. Na voljo imajo nad 150 nočišč v Bohinju, Rovinju, Malem Lošnju, Novigradu, Zdrclu in Medolinu pri Puli.

Leopold Kotar

Slovesnost ob dnevu borca in praznovanje 30-letnice Vozil iz Nove Gorice

Delovna organizacija Vozila iz Šempetra pri Novi Gorici je začela praznovanje 30-letnice s slavnostno sejo delavskega sveta. Na njej so podelili plakete, nagrade in priznanja. Slovesnost je bila obogatena s kulturnim programom.

V ponedeljek 3. julija ob 17. uri so v Lokovcu nad Čepovanom odprli razstavo partizanskih kovinarskih delavnic vojnege področja 9. korpusa. Zbralo se je precejšnje število gostov in domačinov. V kulturnem programu so sodelovali učenci čepovanske osnovne šole ter mladina Lokovca.

Naslednji dan je bila slovesnost v počastitev praznika dneva borca. V Lokovcu se je zbralo več kot dva tisoč ljudi iz Gorice in bližnjih krajev. Slovesnost je bila pri spomeniku padlih borcev NOV, ob katerem je aktiv ZB »Vozila« razvil prapor in ga izročil ZB Lokovec. Slavnostni govornik na prireditvi je bil dr. Joža Vilfan. Obudil je spomine na partizanske dni, ki jih je doživljal po lovskih okoliših. Tega dne so mu predstavniki borcev NOV čestitali ob njegovi 70-letnici.

V kulturnem programu je nastopal pevski zbor

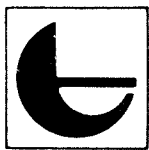
Srečka Kosovela iz Ajdovščine in godba na pihala iz Vogerskega. Najstarejši lokovski kovač Jože Murovec je prerezal vrstico in s tem odprl nov proizvodni obrat, ki daje zaposlitev 70 Lokovčanom. Prebivalci Lokovca se lahko poleg novega obrata pohvalijo tudi z novo asfaltirano cesto, vodovodom in telefonom. Kažejo se obetavne možnosti, da se bodo mnogi izmed tistih, ki so se zaradi zaostalosti kraja izselili, ponovno vrnili domov. Vse bolj se čuti nova mladost pri urejanju in prenavljanju domačij spodnjega, srednjega in gor-

njega Lokovca, kjer je 250 gospodinjstev s približno 700 prebivalci.

Med številnimi govorniki na omenjeni slovesnosti je bil tudi Ivan Goddec, sekretar republiške konference zveze sindikatov, ki je poudaril velik pomen novega proizvodnega obrata. Omenil je, da ga sicer odpiramo nekoliko pozno, a vendar še ne prepozno.

Prireditve se je nadaljevala tudi v popoldanskem času, ko je goste razveseljeval pevski zbor Srečka Kosovela, ob spremljavi ansambla Lapos pa humorist Vinko Šimek.

L. K.

TERMIKA

kamniška 25 · ljubljana · jugoslavija

KAMENA VOLNA TERVOL

toplotna, zvočna
in ognjevarna izolacija
v gradbeništvu, industriji,
ladjedelnstvu itd.

Kamena volna Tervol se izdeluje iz diabaza z dodatkom kamenin, ki dajejo zelo odporna in elastična vlakna. Kamenine se tale v kupolni peči pri temperaturi 1700° C.

Staljena masa – talina, teče na predilnik vlaknen. Vlakna kamenine volne se izdelujejo na hitro rotirajočih kolesih predilnika po tako imenovanem kaskadnem principu, kar pomeni, da pada talina od enega kolesa na drugega. Pri tem se curek taline razprši v drobne kapljice, ki se v letu razvlečejo v vlakna. iz 1 cm³ taline se dobi približno 25.000 metrov vlaknen.

Vlakna se vpihajo v vsedalno komoro, kjer se posedajo kot nepretrgana plast na tekoči trak na dnu komore. Tako dobimo izdelke: volno v raztresenem stanju – vreče, blazine in filce. Večina izdelkov iz tervola kot so filci, blazine in plošče je vezanih s fenolno smolo. Ta daje izdelkom obstojnost oblike in znatno izboljša mehanske lastnosti kot so: trdnost, elastičnost, stisljivost itd.

Lastnosti:

Kamena volna Tervol ima naslednje lastnosti zaradi katerih jo uvrščajo med najkvalitetnejše izolacijske materiale: dobro toplotno prevodnost,

ne gori in zadržuje ogenj, je obstojna pri visokih temperaturah preko 800° C, temperaturne spremembe nanjo sploh ne vplivajo, zelo dobro zvočno izolacijo (zaradi visokega notranjega dušenja), elastičnost (za plavajoče pode), paropropustnost, vlakna kamene volne ne razpadejo, kot neorganska vlakna so odporna proti staranju in trhljivosti, popolnoma so odporna proti mikroorganizmom in mrčesu je obstojna proti vlagi, je brez vonja, je kemično nevtralna, ne deluje na kovine ali druge snovi, izdelki iz volne imajo obstojnost oblike, odpornost proti tresljajem in obremenitvi, izdelki iz kamene volne Tervol se dajo zelo preprosto vgrajevati, različne komercialne oblike ustrezajo najrazličnejšim praktičnim potrebam. Kamena volna Tervol je kemično nevtralna in jo je možno vgrajevati z vsemi gradbenimi materiali.

Tehnični podatki

Prostorninska teža pri obremenitvi
0,02 MN/m² – 101 kg/m³
Vsebnost granul večjih od 0,5mm – 5,3%
Povprečna debelina vlaknen – 5,5

Koeficient toplotne prevodnosti pri prostorninski teži 150 kg/m³

– pri temperaturi 0° C
 $\lambda = 0,034$ W/mK (0,029 kcal/mh° C)

– pri temperaturi 20° C
 $\lambda = 0,038$ W/mK (0,033 kcal/mh° C)

– pri temperaturi 100° C
 $\lambda = 0,053$ W/mK (0,046 kcal/mh° C)

– pri temperaturi 300° C
 $\lambda = 0,093$ W/mK (0,080 kcal/mh° C)

Vlažnost v utežnih % 0,55%
Mejna temperatura uporabnosti 900° C

Absorpcijski koeficient zvoka:
= 0,8–1,00 (pri debelini Tervola 50 mm in frekvenci preko 200 Hz.)

Tervol debelina v mm
20 30 40 50 60 70
80 90 100

Upor toplotnega prehoda

»1/k« m²/kcal

0,57 0,85 1,14 1,43

1,71 2,00 2,29 2,57 2,85

Koeficient toplotnega prehoda

»k« kcal/m²h° C

1,31 0,96 0,75 0,62

0,53 0,45 0,41 0,39 0,35

Koeficient toplotne prevodnosti v odvisnosti od prostorninske teže in temperature:

50 kg/m³

100 kg/m³

150 kg/m³

200 kg/m³

Stisljivost izdelkov kamene volne Tervol v odvisnosti od prostorninske teže v kg.

Filci, blazine

80 100 150 200

300 400 500 600 700 800 900 1000 1500 2000 2500 3000 3500 4000 kg/m²

ZMAJ

Iskra - Industrija baterij
Zmaj, Ljubljana

Človek vedno razmišlja kako bi si s tehničnimi izboljšavami olajšal delo. Tako so na primer kmetovalci že dolgo želeli nadomestiti pastirja z aparatom, ki bi varoval živino na paši. Že zdavnaj so poskušali uporabiti električni tok, ki bi naj pri tem zamenjal človeka. Žal pa so se z improviziranimi napravami dogajale razne nesreče s katastrofalnimi izidi. Konstruktorji pa so rešili to zamisel – pastirja kot impulzni baterijski aparat za napajanje električne ograje.

Pri nas imamo več tipov in tudi sistemov baterijskih električnih pastirjev. Živina se brezskrbno pase, še bolj brezskrbni pa so lastniki, ker vedo, da električni pastir živino dobro varuje. Tako se danes pase živina po vsem svetu, kjer se ukvarjajo z napredno živinorejo.

Še tako popoln pašni aparat ne more delovati brez dobre baterije. Vse električne pastirje napajajo baterije, ki jih izdelujejo samo renomirane tovarne baterij po svetu. To pomeni da je zahtevnost izdelave takih baterij tako velika, da jih brez izkušenj in dobrih strokovnjakov ni mogoče izdelati.

Industriji baterij Zmaj – Ljubljana je uspelo zaradi dolgoletnih izkušenj (saj v letu 1978 praznuje 55-letnico ustanovitve) izdelati baterijo za električnega pastirja, ki ustreza svetovnim normativom.

Kaj zahtevamo od baterije, ki napaja električnega pastirja?

Da prenese vse vremenske razmere med pašno sezono;

Da daje stalno enako energijo električnemu pastirju;

Da deluje najmanj eno pašno sezono;

Da je primerno zaščitena in da ne uniči aparata – električnega pastirja.

Baterija za električnega pastirja industrije baterij Zmaj, Ljubljana, ima tele karakteristike:

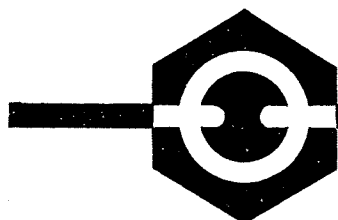
JUS	N. J. 2.030
Oznaka	6 S 4
Nazivna napetost	9 V
Dimenzije	165 × 111 × 110 mm
Teža	3000 g
Garancijski rok	12 mesecev
Izvedba	plastično ohišje
	zaščita pred zunanjimi vplivi
	ne poškoduje električne naprave

Uporabo in lego baterije v pastirju vidimo na oznaki na etiketi. Zaradi pravilnega delovanja mora biti baterija montirana v označeni legi.

Kapaciteta – trajanje baterije

Obremenitev 300 Ω	*Razni električni pastirji
1500 ur do končne napetosti 4,5V	2000 do 3000 ur do končne napetosti 4,5V

* glede na vrsto električnega pastirja

Slovenske železarne

TOVARNA VERIG S.P.O.

LESCE - JUGOSLAVIJA

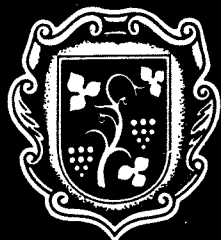
TELEFON: H. C. 064/75-140
TELEX: 34 535 YU VERIGA
TELEGRAM: VERIGA LESCE
BANKA: SOK RADOVLJICA
51540 - 601-11807

Izdeluje vseh vrst verig

KAKOVOSTNO VINO
VIPAVSKI VINORODNI OKOLIŠ
KONTROLIRANO POREKLO

vipavec

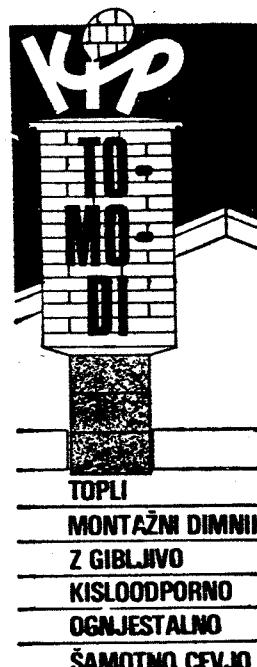
ROSÉ

PROIZVODILNICA
KMETIJSKI KOMBINAT
VIPAVA

1894

SUHO VINO

Uporablja se za peči in kotle od
4000 do 100.000 Kcal/h

Informacije in strokovni nasveti:

Montažno industrijsko podjetje

61000 Ljubljana, Opekarska 13
Tel. 22-113 in 20-641, Telex: 31 420 YU KIP

Borci, invalidi, rezervni vojaški
starešine!

Pri gradnji svojega doma se
posvetujte s strokovnjaki
Montažno industrijskega podjetja!

DOMŽALE

Sto domžalskih borcev
na Primorskem

V mestno organizacijo ZB NOV Domžale je vključeno precejšnje število borcev, ki so se borili v vrstah 9. korpusa na Primorskem. Ti so dali pobudo, da bi obiskali kraje, kjer so se bojevali oziroma delovali v NOG.

Komisija mestne organizacije za izlete se je takoj lotila dela in skrbno pripravila enodnevni izlet, za katerega se je v par dneh prijavilo kar sto članov in njihovih svojcev.

Borci so 3. junija krenili na pot z dvema avtobusoma in kombijem. Najprej so si ogledali Predjamski grad nato pa nadaljevali pot do Štanjela, od koder so po krajšem ogledu kraja in položitvi venca k spomeniku padlim v NOB, nadaljevali pot v Ajdovščino. Tam so jih prisrčno sprejeli člani odbora ZB NOV, ki so jim razkazali kraj, dvorano, kjer je bila ustanovljena prva slovenska vlada, muzejsko zbirko in drugo. K spomeniku žrtvam revolucije so Domžalčani položili venec.

Mestni odbor ZB Domžale se gostoljubnim borcem Ajdovščine zahvaljuje za prisrčen sprejem in jih vabi, naj ob priložnosti obiščejo Domžale in si ogledajo pomembne kraje iz zgodovine NOB.

Domžalčani so nato nadaljevali pot do Črnega vrha, kjer je bilo pripravljeno skupno kosilo, predstavnik turističnega društva pa je popeljal udeležence izleta do kraja, kjer je ranam podlegel narodni heroj Janko Premrl-Vojko. Ob spominski plošči so položili venec. Del popoldneva je pa potekal v prisrčnem vzdušju z domačini. Manjkalo ni niti lepih pesmi in ne poskočne polke.

Člani mestne organizacije ZB so bili z izletom zelo zadovoljni in jih pričakujejo še več.

Taka oblika dela je zelo primerna, ker združuje hkrati več ciljev kot so: negovanje tradicije NOB, spoznavanje članov organizacije, saj je v Domžalah veliko novopripravljenih, prihaja do srečanj z borci zunaj občinskih meja, udeleženci vidijo neposredno rezultate napredka obiskanih krajev in kar tudi ni nepomembno, najdejo nekaj ur časa za razvedrilo.

Stane Grilj

JESENICE

Dobra udeležba in uspeh

Člani krajevne organizacije ZRVS jeseniške občine so uspešno opravili letošnji preizkus znanja iz taktične naloge v obrambi naseljenega kraja, v streljanju v cilj in tudi v orientacijskih pohodih. Nekateri pohodi bodo še v jeseni. Udeležba je bila povsod dobra, dobri so bili tudi preizkusi znanja.

Branko Blenkuš

RADOMERJE PRI LJUTOMERU

Združena krajevni
praznik in dan borca

V partizanski vasi Radomerje pri Ljutomeru so letošnje praznovanje krajevnega praznika združili s proslavo dneva borca. Na dan praznovanja je imela enota civilne zaštite vaje. Krajevna skupnost in družbenopolitične organizacije Železne dveri in Radomerje so imele svečano sejo, na kateri so podelili šest priznanj OF, dve priznanji rezervnim vojaškim starešinam in tri priznanja za najboljše v akciji skrbimo za čisto okolje. V zvezo komunistov so sprejeli pet novih članov.

Na dan krajevnega praznika so razvili nov prapor krajevne organizacije ZZB NOV Radomerje. Pri programu so sodelovali učenci osnovne šole Stročja vas, njene glasbene sekcije, pripadniki teritorialne enote, gasilci ter pripadniki civilne zaštite.

Stane Feuš

SOLČAVA

Obisk partizanskih
bolnišnic

V Solčavi potekajo priprave krajevne organizacije ZB in PD Solčava za organizacijo pohoda po poteh partizanskih bolnišnic. Pohod naj bi bil ob dnevu vstaje slovenskega ljudstva in naj bi potekal iz Solčave na Olšavo in naprej v Logarsko dolino. Na Hodeh, bi organizirali partizanski miting, tam pa bi udeleženci tudi prenočili. Naslednji dan bi odšli v Robanov kot do partizanske bolnišnice, ki jo je lani začela obnavljati mladina. Obnoviti pa bo treba tudi druge partizanske bolnišnice in k njim popeljati mlade, da bi se na kraju samem seznanili s pomenom teh objektov. Prav bi bilo, da bi takšen pohod organizirali tudi v času šolskega pouka.

Franc Ježovnik

PAŠKI KOZJAK

Spominska pot 14.
divizije

Kot že večkrat doslej je tudi na zadnjem sestanku planincev-vodij markacijskih oddelkov društev savinjskega meddruštvenega odbora stekla beseda o poti 14. divizije, ki je označena od Buč do Luč. Po tej poti so le občasno organizirani pohodi. V Sloveniji je veliko spominskih poti, ki so speljane mimo krajev, znanih iz NOB. Saleška planinska pot, ki jo pravkar obnavljajo, vodi npr. po znanih krajih iz NOB Saleške doline. Izdani so vodniki po teh poteh, organizirane so kontrolne točke, pohodnik prejme za prehojeno pot častni znak, ki je simbolično priznanje in ne odtehta vsega, kar je na poti doživel in spoznal. Vsega tega pa na poti 14. divizije ni, zato so se planinci odločili, da jo je treba urediti. Treba bo izdati vodnik, v katerem bodo zapisani tudi boji te slavne divizije, urediti bo treba kontrolne točke, izdelati častni znak itd. Planinci pričakujejo pomoč, predvsem pa bi se radi povezali z odborom 14. divizije. Približuje se 35-letnica pohoda in planinci Savinjskega meddruštvenega odbora pričakujejo, da bodo uspeli. Prav tako pozdravljajo pobudo RK ZSMS, da bi organizirala vsakoletne pohode po poteh Štirinajste. Planinci predlagajo, da bi vsako leto organizirali vseslovenski pohod po delu poti. Udeleženci bi za prehojeno pot prejeli priznanje, diplomu, značke in našitke, za prehojeno celotno pot pa veliko značko, ki bi lahko bila enaka znački transverzale 14. divizije, če bo ta organizirana, ali pa posebna značka.

Franc Ježovnik

IZOLA

VVI na izletu v
Dražgošah

Vojaški vojni invalidi iz Isole so na enodnevnem izletu obiskali Dražgoše na Gorenjskem. Za ta izlet so se odločili, ker postajajo Dražgoše vsako leto bolj zanimive, saj je prav na kraju, kjer je bila bitka Cankarjevega bataljona, postavljen spomenik, ki govori o junaštvu borcev tega bataljona.

Preboj Cankarjevega bataljona iz nemškega obroča je pomemben zgodovinski dogodek, še posebno pa je zanimiv, če ti o njem na kraju samem govori človek, ki je bil sam udeleženec boja.

Ob obisku spomenika so bili vojaški vojni invalidi deležni posebne pozornosti in gostoljubja organizacije ZZB NOV iz Dražgoš, še posebno pa njenega tajnika tovariša Jelenca.

Gostje iz Isole so si ogledali spomenik ter se prijetno pogovarjali o vojnih časih, si ogledovali vas Dražgoše ter se nato s prijetnimi spomini vrnili skozi Škofjo Loko nazaj v Izolo.

Albina Škapin

MURSKA SOBOTA

Obisk iz Ajdovščine

Združenje vojaških vojni invalidov v Murski Soboti je prejelo zahvalo krajevne organizacije VVI iz Lokavca pri Ajdovščini, ker so tovariško in prisrčno pozdravili svoje tovariše na obisku v Pomurju. V začetku junija so namreč vojaški vojni invalidi iz Lokavca pri Ajdovščini obiskali kraje v tem delu severovzhodne Slovenije in tako navezali prve stike s podobno organizacijo invalidov v Murski Soboti.

Aktivni član te organizacije v Murski Soboti tovariš Jože Janež, je gostom spregovoril o zgodovini Prekmurja, bojih in trpljenju ljudstva pokrajine med Muro in Rabo, še posebno pa o časih med letoma 1941 in 1945. Gostje iz Ajdovščine so pred spomenikom zmage v Murski Soboti izvedli krajši kulturni program, na seji pa sta se srečala tudi upravna odbora obeh organizacij ter se dogovorila, da bi podobna srečanja v bodoče postala tradicionalna.

Filip Matko

ANDRAŽ

Novo spominsko obeležje

Ob krajevnem prazniku krajevne skupnosti Andraž so v nedeljo, 2. julija v Lovčah pri Andražu odkrili spominsko obeležje v spomin na boj 2. čete »Antona Pečnika« 1. štajerskega bataljona. Četa se je imenovala po sekretarju OK KPS, ki je 14. novembra 1941 padel blizu Polzele. Ta četa je v začetku maja 1942 prišla pod vodstvom Vlada Letonje-Mirka na področje Andraža in se največ zadrževala na območju gore Oljke. Devetindvajsetega junija 1942 je taborila v gozdu pri Lovčah in bila izdana. Pri preboju je padel Slavko Igrišnik-Janošič, ki se je z brzo-strelko pognal proti Nemcem, da bi borce kril pri umiku. Takrat je bil ujet tudi težko ranjen borec Karel Štravs-Janež, ki je bil nato 2. oktobra 1942 ustreljen kot talec v Mariboru. Četa se je umaknila na Dobrovlje in se utaborila na gori Oljki.

Na tem področju so partizani stalno delovali, 10. februarja 1945 je npr. štab 14. divizije in Tomšičeve brigade bil hude boje z Nemci od tu je del štaba 4. operativne cone 8. maja 1945 zahteval od nemških posadk v Soštanju in Velenju, naj se predajo. S tega območja je 36 padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja. Med njimi je Vanček Kotnik-Pašo, ki se je 2. julija 1942 star štirinajst let pridružil 2. četi prvega štajerskega bataljona in padel 8. januarja 1943 kot borec pohorskega bataljona na Osankarici.

Franc Ježovnik

JESENICE

Devet pohodnih enot

V jeseniški občini imajo devet pohodnih enot, bataljonov in odredov. Sestavljajo jih mladinci aktivov ZSMS, borci NOV, člani teritorialne zaštite, planinci in drugi. Vsaka enota ima svojega komandanta in komisarja, ki skrbita za vodenje in vsebinski pomen pohodov. Na koncu pohodov pripravijo zbor in raport komandantov o številu udeležencev in o prehojeni poti. Pohode organizirajo in opravljajo v spomin na razne pomembne dogodke med NOB, v počastitev državnih praznikov, meseca mladosti in ob drugih pomembnih dnevih ter dogodkih v letu.

Na sliki: Raport komandantov vseh pohodnih enot jeseniške občine sprejema Mile Zrnič, komendant pohoda.

Branko Blenkuš

22. julija v Gorenji Trebuši

Gorenja Trebuša praznuje kar sedem pomembnih obletnic iz narodnoosvobodilnega boja in sicer: sedemindeseto obletnico prihoda prvih aktivstov, šestintrideseto obletnico prihoda prve partizanske enote v vas, petintrideseto obletnico izvolitve prvega odbora OF, šestintrideseto obletnico odhoda prvih vaščanov k partizanom, petintrideseto obletnico prve partizanske akcije in požiga prve domačije (Čibejeve) in petintrideseto obletnico 9. korpusa.

Da bomo dostojno počastili vse te obletnice, vabimo sedanje in nekdane občane Gorenje Trebuše, borce in aktiviste, in vse, ki jih na Gorenjo Trebušo vežejo spomini iz dni našega boja za svobodo, da se proslave udeležijo v čim večjem številu.

Proslava in tovariško srečanje bo 22. julija 1978 ob 10. uri pri Bratužu v Gorenji Trebuši, v hiši, kjer je bil ustanovljen 9. korpus.

Pripravljalni odbor

Slovesnost na Osoletovi domačiji

Dne 22. julija 1978 bo ob 12. uri spominska slovesnost z odkritjem spominske plošče na Osoletovi domačiji v Dešnu (SO Domžale), kjer je bila 18. in 19. 2. 1943 partijska konferenca PK KPS za Stajersko. Spomin na ta dogodek bo ob tej priložnosti obudil preživelci udeleženci konference tovariš Viktor Stopar.

Poskrbljeno bo za topel prigrizek po končani slovesnosti. Dostop do Osoletove domačije je možen iz Moravč preko Grmača. Cesta je primerna za prevoz z avtomobilom.

V Zapotoku – 22. julija

ZB NOV Zapotok – Visoko in kurirji relejne postaje TV 10 a vabijo borce enot, ki so se borili na tem območju in kurirje na: odkritje spomenika žrtvam fašizma in spominske plošče relejne postaje TV 10 a, ki bo 22. julija 1978 ob 10. uri v Zapotoku. Po odkritju obeh obeležij bo tovariško srečanje.

Pripravljalni odbor

Po poteh prekomorcev

Na pobudo osrednjega odbora prekomorcev – borcev NOVJ, pa v počastitev petintridesete obletnice ustanovitve baze v Bariju (južna Italija) in petintridesete obletnice ustanovitve prve, druge in tretje prekomorske brigade ter drugih prekomorskih enot NOVJ organizira ZB NOV Piran šestdnevni izlet v južno Italijo, Grčijo in Dalmacijo z ladjo SLAVIJA I, in obisk krajev, pomembnih iz narodnoosvobodilnega boja.

Izlet bo od 31. oktobra do 6. novembra 1978.

Odhod in povratak ladje bo z Reke. Prvi dan si bodo izletniki lahko ogledali kraje v južni Italiji, kjer so bile baze NOVJ. V Barletti bodo 1. novembra ob dnevu mrtvih položili venec na grobnico-spomenik padlih in umrlih borcev NOVJ. Nato si bodo ogledali Gravino, nekdane taborišče v Gravini in Altamuri, Grumo, Bari, Taranto, Brindisi itd. Dva dneva sta predvidena za obisk krajev na otoku Krfu in Kefaloniji, kjer so primorski Slovenci in istrski Hrvati ustanovili svoje partizanske enote in se kot borci grških partizanov borili zoper okupatorja. Na otoku Kefaloniji je tekla tudi zibelka enoti NOVJ »Primorje«, ki se je kasneje, po vrnitvi v domovino, preimenovala v 1. samostojni slovenski bataljon NOV Makedonija. Obiskali bomo tudi otok Korčulo, kjer so borci 1. prekomorske brigade decembra 1943 doživeli svoj ognjeni krst in kjer je pokopanih 350 borcev prekomorcev. Nato si bodo izletniki ogledali otok Vis, preko katerega so se prekomorci vračali v domovino. Na povratku si bodo izletniki za kratek čas lahko ogledali še Split in otok Rab.

Na ladji bo poskrbljeno za prehrano (tri obroke dnevno) in prenočišče v ustreznih kabinah. Udeleženci izleta lahko peljejo s seboj avtomobil, saj omenjena ladja (trajekt) sprejme lahko do 100 osebnih motornih vozil, s katerimi si bodo izletniki laže ogledali znamenitosti krajev v južni Italiji, Grčiji in Dalmaciji.

Cena izleta (prevoz z ladjo Slavija I, hrana, prenočišče in prevoz avtomobilov ter prevoz s posebno ladjo iz Krfa do otočka Sv. Vid, kjer je grobnica in spomenik srbskih vojakov) je: 3300 dinarjev.

Prijave sprejema ZB NOV Piran, plačila pa do 30. septembra 1978 na tekoči račun: 514-678-80560 pod oznako »za izlet«. Podrobnejše informacije lahko dobite na občinskem odboru ZB NOV Piran (telefon: 73-780, sekretar Viktor Jeržal).

Navodila s programom bo prejel vsak udeleženec takoj po prijavi in vplačilu.

ZB NOV Trebnje vabi

ZB NOV Trebnje organizira ob dnevu vstaje slovenskega naroda, že tradicionalno tovariško srečanje borčevske organizacije, ki bo v soboto – 22. julija 1978, s pričetkom ob 15. uri, v lovski koči na Vrhtrebnjem.

Za starejše člane, ki nimajo lastnih prevoznih sredstev, bo prevoz preskrbljen. Zbirališče: ob 14. uri pred zgradbo skupščine občine Trebnje. Vabljeni!

ZB NOV Trebnje

Obvestilo

Dne 2. junija 1978 smo imeli nekdani partizanski kurirji sestanek, na katerem smo izvolili novi pododbor za severno Primorsko in sicer za občine: Nova Gorica, Ajdovščina, Tolmin in Idrija.

Ker jesen naša najpomembnejša naloga zbiranje gradiva za monografijo, ki bo opisovala delo partizanskih kurirjev med narodnoosvobodilnim bojem, je nujno, da pri tem sodelujejo vsi nekdani partizanski kurirji. Zato prosimo vse kurirje, ki so sodelovali na tem območju, da pošljejo točne naslove svojega stalnega bivališča na občinski odbor ZB NOV Ajdovščina. Poleg pošljite tudi vse spomine, fotografije in drugo gradivo, ki bi prišlo v poštev pri pisanju monografije in kasneje knjige.

Odbor 4. brigade VDV partizanskih kurirjev Slovenije pododbor za severno Primorsko

Kdo je bila ta tovarišica?

Bilo je 10. oktobra 1944 dopoldne na železniški postaji v Mariboru. Čakal sem na vlak proti Celju, da bi se vrnil domov. Nekaj mesecev pred tem sem bil kot mladinski partizanski kurir (ob sovražnikovi premoči) ujet. Odpeljali so me v gestapovske zapore v Mariboru. Po večmesečnem trpljenju sem bil zaradi pomanjkanja dokazov in tudi po srečnem naključju spuščen.

Takrat sem imel šestnajst let, vendar sem bil videti mnogo starejši; bil sem bled, izčrpan, na golo ostrizen, brez pokrivala. Obleden sem bil v pretesno, oguljeno, že brezbarvno obleko svetlejšega tona. Obut sem bil v nizke, pošteno načete čevlje, brez nogavic.

Boječe sem stal v kotu perona, se plaho oziral okrog in si želel biti neopažen, ne vznjujati pozornosti. Nenadoma je k meni pristopilo brhko vitko dekle temnih las in me tiho nagovorilo. »Vi pa greste verjetno iz zapora?« je vprašala. Boječe sem pokimal in tiho pritrdil. Dekle je še malo pogledalo okrog sebe in mi z urno kretnjo potisnilo nekaj v gornji žep suknjiča ter bliskovito izginilo. Po nekaj trenutkih sem stopil v še bolj osamljeni kot in pogledal, kaj mi je dala. Bil sem presenečen. V njem je bilo dve in pol marke ter odrezek za kilogram črnega kruha... Torej nisem bil tako sam. Z menoj sta bila oče in bratranec, ki so ju hkrati izpustili iz zapora. Oče je poiskal bližnjo pekarno in prinesel 1,5 kg kruha, ki smo ga pojedli kot najslajšo pogačo in med tem pričakovali odrešilni vlak proti domu.

Mnogokrat sem v povojnih letih razmišljal o tem dogodku in o dekletu, ki nam je v najtežjih trenutkih pomagala potešiti glad in nam s tovariško pomočjo dala moči, za vrnitev v svobodo. Mislim, da je bila ta mladinka skojevka. To dejanje se mi je globoko vtisnilo v spomin. Kot preprost kmečki človek pa nisem vedel, kje in kako naj najdem to dekle, da bi se ji vsaj zahvalil za to dejanje. Vem, kako malo je bilo, med vojno kruha, pa je kljub temu odstopila – še bolj lačnemu! In vsa leta po vojni sem si želel, da bi zvedel njeno ime in se ji zahvalil, saj ji takrat niti hvala nisem utegnil reči. Potreba po tem je vedno močnejša in zato prosim, če bi se mi oglasila. Če ne bo prebrala teh vrstic, prosim tovarišice in tovariše, ki so delali z njo, da mi sporoče, kje živi danes, kaj dela.

Prijetno bi bilo, če bi se oglasili tudi s kakšnim prispevkom in zapisali, kako so takrat delali, pomagali.

Anton Dobršek
ZB NOV Jurklošter

Nanos vabi!

Vabimo borce narodnoosvobodilne vojske, mladino in druge občane na tradicionalno proslavo, združeno z zborom 4. prekomorske brigade, ki bo v soboto – 22. julija – ob 11. uri na Nanosu pri Abramcu.

Pridite v čim večjem številu!

ZB NOV Ajdovščina

Čestitka

Te dni praznuje Smrekarjeva mama iz Birčne vasi sedemdesetletni rojstni dan. Draga mama, za ta dan ti iskreno čestitamo, želimo ti obilo zdravja in zadovoljstva, da bi bila še mnogo let med nami!

To ti želijo: hčerka Milka z družino, Darinka in Lojze iz Rovinja, Marjan iz Mostarja, pa Mili in Silvo iz Ljubljane.

Popravek

V sestavku »Srčnost je roža, ki ne raste na vsakem travniku«, ki smo ga objavili v 26. številki je dvakrat pomotoma objavljeno ime tovarne Iskra namesto ime Vozila iz Šempetra pri Novi Gorici.

CERKNO

Pobratenje z ANPI iz Rizzija

V Cerknem so s posebno slovesnostjo ob dnevu borca podpisali listino o pobratenu med sekcijo ANPI italijanskega mesta Rizzi pri Vidmu in krajevno organizacijo ZB v Cerknem.

Sodelovanje in prijateljstvo med tema organizacijama se je rodilo že med NOB ter se po vojni še poglobljalo. Triintrideset partizanov z Rizzija se je borilo na Cerkljanskem, dva sta v okolici Cerknega tudi padla.

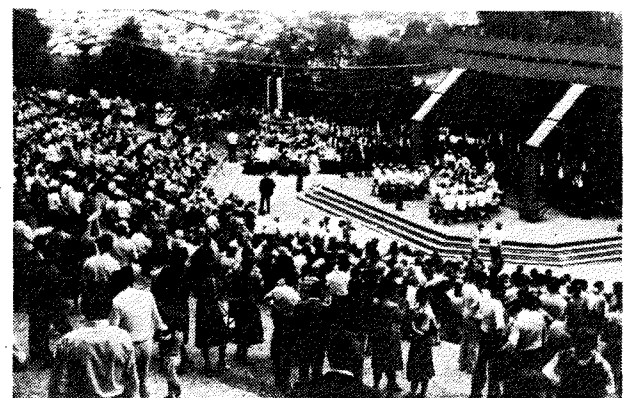
Na proslavi je govorila dr. Ivica Kavčič, ki je poudarila, da je prav, da se stara prijateljstva ne pozabljajo, ampak utrjujejo in poglobljajo.

Ob tej priložnosti so tovariši z one strani meje izročili nekaterim krajanom garibaldinske zvezde za razvijanje dobrih odnosov med ANPI in ZB NOV.

Proslave se je udeležilo veliko število prebivalcev Rizzija, kakor tudi Cerkljanov, saj so listino pobratena podpisali v imenu prebivalcev obeh mest.

Janez Jeram

ŠKOFJA LOKA

Pred začetkom že 23. izseljenškega piknika v Škofji loki, je bila na škofjeloškem gradu proslava ob dnevu borca, na kateri je spregovoril Adolf Arigler, ki je med drugim dejal, da smo doslej dosegli v naši družbi tak napredek, o katerem se borcem v partizanih še sanjalo ni. Sledil je enourni koncert loškega pihalnega orkestra. Na proslavi je bilo več tisoč domačinov in gostov.

B. B.

SOVODENJ

Skozi partizanske kraje

Tretjega julija je sindikat Termopola iz Sovodnja pod pokroviteljstvom občinskega odbora ZB NOV Škofja Loka organiziral 139 km dolg rally skozi partizanske kraje – od Škofje Loke do Cerkna, Sovodnja in Ermanovca. Tekmovanja se je udeležilo 49 mladih tekmovalcev, 45 pa jih je prispelo na cilj. Najurnejši avtomobilisti so prejeli priznanja in nagrade. Kaže, da bo tudi to tekmovanje postalo tradicionalno ob dnevih borca.

U. J.

OSANKARICA

Kraj pohorske tragedije

Številni prebivalci Slovenske Bistrice, pohorski kmetje, borci NOV in mladina so se zbrali ob letošnjem praznovanju dneva borca na Osankarici. Z zanimanjem so si ogledali tamkajšnji muzej o pohorskih partizanih in revoluciji. Tam so se tega dne zbrali tudi borci in mladina iz pobratnih občin Čakovca, Ormoža, Varaždina, Krapine, Ptuja in Maribora.

Tega dne so na Osankarici slovesno sprejeli v enote teritorialne obrambe 80 mladih iz Slovenske Bistrice.

Franjo Hovnik

Dan borca praznovali po vsej Sloveniji

Ne le na osrednji proslavi v Predstrugah, ampak po vsej Sloveniji so slovesno obeležili dan borca. Ponekod so ob tej priložnosti odpirali nove šole, vrtce, ponekod so imeli tovariška srečanja s predstavniki pobratenih mest iz različnih republik in zamejstva. Najbolj razveseljava je množična udeležba borcev in mladih.

Družbeno samozaščito moramo podružbiti

Svet za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito pri predsedstvu republiške konference SZDL Slovenije je na svoji deseti seji, ki je bila 29. junija, obravnaval uresničevanje sklepov problemske konference RK SZDL Slovenije o družbeni samozaščiti ter uresničevanje nalog splošnega ljudskega odpora v samoupravnih interesnih skupnostih.

V uvodu je predsednik sveta za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito pri republiški konferenci SZDL, Franc Poglajen povedal, da so po kongresih ZKS in ZKJ jasno začrtane naloge in delo na področju SLO in družbene samozaščite. O teh vprašanjih je maja razpravljala tudi problemska konferenca za področje družbene samozaščite in na vseh treh mestih je bila izražena potreba, da moramo okrepiti vlogo SZDL, ki naj postane osnova celovite organiziranosti in akcije SLO. Bolj kot doslej bo morala povezati občane in družbenopolitične organizacije ter povečati njihov vpliv na SLO in družbeno samozaščito. Občani in delovni ljudje bodo morali pokazati več zavzetosti za vprašanja družbene samozaščite in splošnega ljudskega odpora, vprašati pa se bomo morali, ali nismo v krajevnih skupnostih in samoupravnih interesnih skupnostih zahtevali preveč šablonsko delo. Prav tako se tudi samo delo odvija preveč v forumih, v katere je vključenih premalo občanov in delovnih ljudi. Te slabosti bo treba odpraviti in v prihodnje se bomo morali dogovoriti za konkretne akcije, ki se bodo morale odvijati v vseh organizacijah od ZB, ZSM in SZDL do republiških forumov. Z akcijo vseh družbenopolitičnih dejavnikov moramo neprestano utrjevati zavest in usposobljenost delovnih ljudi in občanov v njihovih samoupravnih organizacijah in skupnostih, v katerih živijo in delajo, da bodo v celoti pripravljeni uresničevati svoje pravice in dolžnosti, ki jih imajo pri varovanju svojega, z ustavo, opredeljenega družbenega položaja. V stališčih in sklepih problemske konference SZDL Slovenije o problemih samozaščite je med drugim tudi zapisano, da moramo doseči, da bodo delovni ljudje in občani neposredno uveljavljali svoje interese za varnost povsod tam, kjer se neposredno združujejo, delajo in živijo, to je v delovnih organizacijah, soseskah, ulicah, vaseh, društvih itd. Hkrati moramo v krajevni skupnosti tesneje povezati samozaščitne interese za skupno urejanje vprašanj družbene samozaščite. Kot množični temelj obrambe je treba še

odločneje uveljavljati narodno zaščito. Nosilci in izvajalci narodne zaščite so vsi delovni ljudje in občani v temeljnih organizacijah združenega dela oziroma v krajevnih skupnostih. Narodno zaščito moramo uveljaviti kot najširšo obliko vključevanja delovnih ljudi in občanov. Narava nalog in razmere odločajo o krogu ljudi, ki so aktivno vključeni v vsakokratno uresničevanje nalog narodne zaščite v posameznem obdobju in na posameznem področju.

Vsaka samoupravna organizacija in skupnost mora v svojih samoupravnih aktih opredeliti naloge in načine organiziranja družbene samozaščite. Pogoji za opredelitev teh nalog so ocene varnostno političnih razmer, ki so jih dolžni izdelati in dopolnjevati nosilci družbene samozaščite na vseh ravneh in v vseh okoljih. Te ocene so osnova za oblikovanje programov samozaščitne dejavnosti, ki mora upoštevati raznolikost in posebnost temeljnih in drugih organizacij, društev in družbenopolitičnih skupnosti. Različna varnostna problematika zahteva izvirne rešitve, posebne naloge in specifično organiziranost v posameznih okoljih. Od varnostno politične ocene je odvisno nadaljnje delovanje na področju samozaščite, zato je treba doseči, da bodo o tem razpravljali delovni ljudje in občani neposredno na zborih delovnih ljudi in občanov ter v delegacijah in drugih samoupravnih ter delegatskih organih.

Poseben poudarek moramo nameniti spoznanju idejnih in teoretičnih izhodišč družbene samozaščite, razumevanju vseh njenih smotrov ter usposobljenosti delovnih ljudi in občanov za uspešno uresničevanje konkretnih samozaščitnih nalog. Da bomo to dosegli, mora družbena samo-

zaščita postati sestavni del celotnega učnovzgojnega procesa, ki mora biti enakovreden sestavni člen vseh izobraževalnih programov in mora izhajati tako iz splošnih družbenih spoznanj in interesov kot iz razmer v konkretnih okoljih. V družbenopolitičnih organizacijah moramo skrbeti, da bomo te programe dopolnjevali z aktualnimi nalogami in novimi spoznanji in tako omogočali stalno poglobljanje varnostne kulture delovnih ljudi in občanov.

Pri tem ima zelo pomembno vlogo obveščanje, zato morajo sredstva javnega obveščanja zavzeti do varnostne problematike naše družbe aktivnejši odnos, predvsem pa bolj učinkovito in hitreje reagirati na različne negativne pojave in psihološke pritiske. Delovanje sredstev javnega obveščanja naj ne bo omejeno le na obravnavanje varnostnih vprašanj v posebnih rubrikah, ampak mora družbena samozaščita postati vsebina celotnega javnega obveščanja. To je pogoj, da bodo delovni ljudje usposobljeni za pravočasno preprečevanje in osamitev vsega negativnega, kar spremlja naše vsakdanje življenje in nasprotuje naši družbeno razvojni usmeritvi. Obveščanje delovnih ljudi in občanov moramo v večji meri razširiti tudi na kritično analizo vzrokov negativnih pojavov in iskanju najustrežnejših načinov za njihovo odpravljanje.

Stališča in sklepi problemske konference govorijo tudi o tem, da moramo družbeno samozaščito razvijati tako, da bomo učinkovito varovali in zavarovali vse vrednote in pridobitve našega socialističnega samoupravnega razvoja. Pri tem je treba posebno pozornost nameniti družbenopolitičnih organizacij, samoupravnih organov delegatskih skupščin in državnih organov

ter služb nameniti sedaj najbolj življenjsko in politično pomembnim vprašanjem zaščite in varnosti, kamor spada zaščita občanov pred birokratskimi in tehnokratskimi postopki, zaščita družbenega premoženja, varovanje življenj in družbenega premoženja v prometu ter preprečevanje pritiskov na našo družbeno ureditev.

V dosedanjih prizadevanjih za uresničevanje in organiziranje družbene samozaščite so se družbenopolitične organizacije idejno, kadrovske in organizacijsko krepile in usposabljevale. Na tem področju bo v prihodnje še posebej pomembna vloga socialistične zveze, ki se bo kot najširša demokratična zveza delovnih ljudi in občanov in kot enotna fronta vseh organiziranih socialističnih sil morala še bolj usposobiti za usmerjanje, usklajevanje in organiziranje široke družbenopolitične aktivnosti vseh delovnih ljudi in občanov ter družbenih sil, ki jih združuje.

Na seji sveta za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito so delegati obravnavali akcijski načrt za izvajanje sklepov in stališč problemske konference o družbeni samozaščiti v letu 1978 z nekaterimi dopolnitvami v celoti sprejeli. Pri vsakem sklepu je določen tudi izvajalec ter čas, v katerem bo sklep uresničen. V razpravi so poudarili, da je predlagani akcijski program zelo zahteven in bo potrebno veliko dela, da bo načrt v vsakdanjem življenju uresničen, kar bo mogoče le z delom vseh družbenopolitičnih in subjektivnih sil. Vsekakor bo najbolj zahtevno delo v krajevnih skupnostih, ki so sedaj večinoma slabo organizirane.

V drugi točki dnevnega reda seje sveta za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito so govorili še o uresničevanju nalog splošnega ljudskega odpora v samoupravnih interesnih skupnostih, kjer so najprej poslušali informacijo republiškega sekretariata za ljudsko obrambo o samozaščitni organiziranosti v posameznih samoupravnih interesnih skupnostih, nato pa sprejeli nekaj sklepov sveta za ljudski odpor in družbeno samozaščito pri republiški konferenci SZDL Slovenije.

M. V.

RVS iz Črne gore v gosteh na Jesenicah

Od 1700 rezervnih vojaških starešin Jugoslavije, kolikor se jih je iz drugih republik udeležilo osrednje slovenske proslave ob dnevu borca v Dobropolju, so jih šestinštirideset sprejeli v goste v jeseniški občini. Med bivanjem v Kranjski gori so gostje iz šestih severno črnogorskih občin obiskali Begunje, Bled in železarno Jesenice. Na tovariškem srečanju pri hotelu Erika 3. julija zvečer so se zahvalili gostiteljem za prisrčen sprejem in povedali, da so presenečeni nad tako uspešnim delovanjem ZRVS na Gorenjskem. Rezervne vojaške starešine jeseniške občine so povabili, naj obiščejo Črno goro.

Branko Blenkuš

Sodelovanje z graničarji

Krajevni odbor ZRVS Kanal je v sodelovanju z obmejno enoto JLA iz Tolmina, ki ji poveljuje major Vid Plevajčič, pripravil za svoje člane praktični pouk-streljanje s polavtomatsko puško. Po končani vaji je bilo tovariško srečanje.

Krajevni odbor ZRVS in obmejna enota JLA iz Tolmina sta navezala prve stike že avgusta 1970 ob praznovanju dneva graničarjev. Prvemu srečanju je sledilo zelo plodno in načrtno sodelovanje, izmenjevanje vojaških izkušenj in iskanje novih oblik ter medsebojna praktična in materialna pomoč, ki je potrebna pri praktičnem pouku rezervnih starešin. V minulih osmih letih pa so bila pogosta tudi športna in družabna srečanja.

Na fotografiji: Rezervni vojaški starešine iz Kanala med streljanjem s polavtomatsko puško na vojaškem strelišču pri Tolminu.

Mile Gojković

Vsak trenutek pripravljeni

V Ptujju so pod geslom: »BRATSTVO, ENOTNOST, SOLIDARNOST« pripravili druge medrepubliške vaje enot in štabov civilne zaščite. Na njih je sodelovalo več kot tisoč občanov iz občin Čakovec, Krapina, Koprivnica, Lendava, Maribor, Murska Sobota, Ormož, Varaždin in Ptuj, ki so pred številnimi gledalci, potem ko so le ti prišli iz zaklonišč, prikazali, da so vsak trenutek pripravljeni reševati ljudi in imetje.

Na območju krajevnih skupnosti dr. Jožeta Potrča so sicer že prejšnji večer uspešno izvedli zatemnitev. V nedeljo pa so Ptuj »napadla« letala ptujskega aerokluba. Posebne enote, ki so bile vse primerno opremljene, so nato pregledale teren ter pričele reševati ranjence in odstranjevati ruševine. V akciji so uspešno sodelovale tudi zdravstvene ekipe.

Velja omeniti, da so vse enote opravile svoje naloge dobro in hitro. Po končani vaji so predstavniki vseh sodelujočih občin podpisali listino o solidarnosti in sodelovanju enot in štabov civilne zaščite. V njej je med drugim zapisano, da bodo izmenjevali izkušnje, razvijali sodelovanje, pripravljali skupne oblike medsebojnega usposabljanja ter skupaj financirali skupne programe in da bodo vsako leto pripravili v drugem kraju skupne praktične vaje.

Z zborovanja, ki je sledilo, so poslali pozdravni pismi tovarišu Titu in udeležencem 11. kongresa ZKJ.

Franjo Hovnik

Ponudite **tv 15**
tudi vašemu
prijatelju

Ivan Jan

14

Korenine in razvoj belogardizma in domobranstva na Gorenjskem

Po septembrskem sestanku vodstva gorenjskega domobranstva je bilo kmalu čutiti njegov učinek. Videli so, da je domobrantska dejavnost oktobra in novembra skokovito porasla in da so ljudje na velikem delu, predvsem pa še na kranjskem okrožju, vse bolj podlegali na eni strani domobrantskemu nasilju, na drugi strani pa demagoški propagandi, ki se je vse bolj razkazovala s svojim »slovenskim poreklom in programom«.

Pri tem pa jih ni motilo, da so vsa njihova glasila od »Zlatoroga« do »Slovenskega domobranstva« neprestano objavljala ne le fotografije takih zločincev, kot so bili Hitler, Himmler, Rainer, Rösener in drugi okupatorji, ampak tudi najbolj krvave kvislunge, kot so bili general Nedić, Pavelić, Rupnik, izdajalski sovjetski general Vlasov ter drugi.

O tajnem sestanku vodilnih domobrancev na Gorenjskem sta bili takoj obveščeni obe strani: gestapovska in partizanska. Tako so vodilni okupatorjevi ljudje na Bledu natančno vedeli, kako teče razvoj domobranstva in ga znali spretno usmerjati v svojo korist. Partizani pa so bili preko okrožne izpostave OZNE za Kranj o vsem takoj in natančno obveščeni do konca novembra 1944, ko je njihov človek padel v domobrantske roke. Domobranci so namreč v nekem skrivališču OZNE zaplenili tudi njegovo pisano poročilo. S tem je OZNA izgubila odličnega obveščevalca, sam pa je moral prenašati zasliševanja. Spraševali so ga Krek, nekajkrat je bil navzoč tudi Janez Brodar, ter Janez Ovsenik, Franc Šenk-Kukovec in Milan Amon. Odkriti obveščevalec je pozneje povedal, da »so bili zadnji trije najhujši zasliševalci. Z raznim nasiljem so hoteli izveliči moje priznanje. Pretepali so me in obešali, pri čemer se je najbolj izkazal Janez Ovsenik. Hoteli so vedeti, komu in kolikokrat sem sporočal podatke o njihovih sestankih, na katerih sem bil tudi sam.

Zasliševanje je trajalo šest dni in v njihovem bunkerju sem bil brez hrane. Še preden so kaj zvedeli, je pome prišel gestapovski avto. Ob dveh Nemcih je bil tudi Miha Perko. Odpeljali so me v gestapo v župnišču. Tam se je spet začelo zasliševanje. Tako sem zvedel, da gestapo o moji aretaciji s strani domobrancev ni vedel ničesar. Nato so me odpeljali v Begunje...«

Domobrantski voditelji so zasliševali tudi Karla Česna. Dolžili so ga, da je izdajal njihove skrivnosti. Zasliševali so ga še na gestapu, vendar on res ni imel kaj tajiti, le z domobranci ni hotel več sodelovati.

Iz povedanega je mogoče videti, da jim je v sovražnem taboru šlo predvsem za to, kdo bo tik pred koncem vojne zasedel večji položaj. Kljub temu je vse povezovalo sovraštvo do partizanov, OF in predvsem do komunistov.

Nastajanje domobrantskega vojaškega poveljstva

Kot smo že zapisali, so gorenjski domobranci nastajali pod neposrednim vodstvom gestapa že od pomladi 1944. Do ustanovitve legalnega poveljstva Nemci niso niti skrivali, kdo jim poveljuje. Ohranjenih je cela vrsta gestapovskih dokumentov o gorenjskih domobranci in o njihovem nastajanju junija, julija, avgusta in septembra 1944. Nekaj časa je na teh dokumentih podpisan KdS Obersturmbahnführer Alois Persterer s sedeža SIPO in SD na Bledu, potem pa že Erich Dichtl, ki je bil do poletja vodja varnostne izpostave v Kranju. Glave treh dopisov so opremljene z žigi, ki se glase: »Der Kommandeur des Sicherheitspolizei und SD in Veldes«, na tistih, ki jih je začel podpisovati Dichtl, je še dodano »Aussenstelle Krainburg«.

To pomeni, da je bila, seveda predvsem s »pomočjo« Slavka Kreka, sestava celega štaba gorenjskega domobranstva samo potrditev že obstoječega stanja oziroma natančnejša opredelitev funkcij posameznikov. V to so Nemci šli seveda šele tedaj, ko so po več mesecih delovanja gorenjskih domobrancev zlahka ugotovili, kako koristni so v uničevanju partizanstva. Da so končno Nemci tudi uradno ustanovili gorenjsko domobranstvo, je šlo tudi za realen račun, da bodo »s tem ubili dve muhi na mah«. Po eni strani so uspešno razpihovali bratomorno vojno in odtegovali Gorenjce partizanski vojski, po drugi pa so z domobrantsko pomočjo varčevali s svojimi silami, ki so jih uporabljali predvsem za varovanje komunikacij, za večje hajke in za sodelovanje v ofenzivah v drugih pokrajinah, kjer so bile močne partizanske brigade in divizije.

Ker se nam imena teh gestapovskih veljakov ter domobrantskih organizatorjev ponavljajo večkrat, na kratko pogledimo, kdo so bili.

Poglavitni med njimi – SS podpolkovnik in KdS na Bledu Alois Persterer – je bil že tretji KdS s sedežem na Bledu. Prvi KdS, katerega moč je obsegala ne le Gorenjsko, temveč tudi Koroško, je bil Fritz Volkenborn. V ta resor so spadali gestapo, SD – varnostna služba – in mejna policija. Prostore so si uredili v Park hotelu na Bledu, nekaj pa tudi drugod. Resor je zajemal okoli 200 ljudi. KdS je imel pod seboj tudi izpostave gestapa, razporejene po Gorenjski: na Jesenicah, v Radovljici, v Škofji Loki, Kamniku in Litiji. Pod njim so bile tudi izpostave SD – varnostne službe, ki so jih organizirali v Kranju, Kamniku in Radovljici, medtem ko je mejna policija imela izpostave tudi drugod. V sklopu tega je bil vodja 4. oddelka – gestapa – zloglasni kapetan SS Helmut Rosumek, ki je tako imel ves pregled nad gestapovskim delovanjem na Gorenjskem.

Drugi KdS je bil visoko cenjeni major SS Josef Vogt. Vogt je bil namesto Volkenborna, ki je bil julija 1942 premeščen na Štajersko, imenovan zato, ker partizanstvo na Gorenjskem kljub pričakovanju ni bilo zatrto. Policijsko vodstvo v Berlinu je zato poiskalo izkušnejšega preganjalca komunistov in partizanov, kot je bil po njihovem Volkenborn. Za takega specialista, ki je že uničil komunistično organizacijo v Hamburgu, so prav zaradi tega imeli Josefa Vogta.

Na Gorenjsko je prišel v najtežjem času in pomagal narediti še težjega. Njegovo delo in izkušnje so res prihajale do izraza v vse hujšem uničevanju NOB na Gorenjskem.

Vendar pa tudi ta »znameniti« Vogt ni uspel zadušiti upora in NOB, čeprav mu je od poletja 1942 do spomladi 1943 zadal hude udarce. Z njim je marca 1943 prišel na Bled za KdS obravnavani podpolkovnik SS in Obersturmbahnführer Alois Pesterer. A tudi on ni uspel. Poleg tega je tudi on postal žrtev intrig med okupatorjevimi vrhovi. V decembru 1944 je tudi on moral pobrati šila in kopita. Spravili so ga na fronto, kjer je tudi izginil.

Za njim je za KdS prišel na Bled podpolkovnik SS Karel Ruch, ki je na tem položaju ostal vse do maja 1945.

Ostala sta tudi general Erwin Rösener, predvsem pa gestapovski šef Helmut Rosumek.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Maks Zadnik

3

Okupatorski zločini v Rižarni in drugod ter vloga tržaške buržoazije

Po kapitulaciji fašistične Italije in nacistični zasedbi dežele septembra 1943 pa so se (nekateri posamezniki pa tudi prej) postopno, po zgledu Slovencev in Hrvatov, vključevali v osvobodilni in razredni boj tudi tamkaj živeči italijanski protifašisti. Prav ta vseljudska enotnost in množičnost je izzvala posebno ostre ukrepe nacistov že med jesensko ofenzivo 1943 leta in imela zato specifične posledice.

Cedalje večja intenzivnost, rastoča množičnost, ki marsikje doseže celo brezizjemno popolnost, in brezkompromisno zaostrevanje vseljudskega narodnoosvobodilnega boja na Primorskem so prisilile najprej italijansko fašistično vlado, nato pa še nacistične okupatorje na izjemne represivne ukrepe: v začetku aprila 1942 je italijanska fašistična vlada ustanovila najprej na Tržaškem posebne – takorekoč priložnostne fašistično-skvadrstične oddelke, v katere je, da bi dokazala nekakšno fašistično »samobrambo«, vključila najbolj zagrizene »domače« in »uvožene« fašistične elemente, nato pa jih napotila naropanje, požiganje in pobijanje najprej v Brkine (5. in 7. aprila in 10. maja 1942 na Ostrožno brdo in Suhorje,* nato pa v okolico Ilirske Bistrice, na Kras, v Vipavo in na Gornjo Pivko. Ker pa tudi takšna, v bistvu barbarsko-vandalska početja niso mogla zaustaviti narodnoosvobodilnega gibanja, je Mussolinijeva vlada stopnjevala pritisk s tem, da je kmalu potem poslala v Neverke pri Pivki 2. skvadrstični bataljon, imenovan Emiliano (po pokrajini Emiliji – Romanji z glavnim mestom Bologno). Ta bataljon je 4. in 5. junija 1942 kot v odgovor in maščevanje za partizanski napad na progovne stražarje 4. in 5. junija 1942 pod poveljstvom svojega komandanta seniorja (fašističnega majorja) Ercolia de Santucciija in v sodelovanju z italijansko vojsko ter karabinjerji požgal 7 vasi v okolici Ilirske Bistrice: Zg. in Sp. Bitnjo, Kilovče, Mereče, Ratečevo brdo, Podstenje in Podstensek, zverinsko pobil 35 ljudi in jih 462 odgnal v zapore, taborišča in v izgnanstvo. Pri tem pa so polno sodelovali tudi italijanski karabinjerji in redna vojska – enote GAF.

Ze isti mesec je bil ustanovljen v Trstu poseben inšpektorat javne varnosti (Inspetato speciale della pubblica sicurezza), ki so mu dodelili za uničevanje partizanov mobilne akcijske skupine (squadre mobili), sestavljene predvsem iz zbranih questurinov in karabinjerjev. Zato se je teror nad Slovenci poslej nadaljeval še bolj sistematsko, se širil in zaostroval z vse večjo silovitostjo. In v njem se je z mučenjem jetnikov posebej izkazal policijski komisar Gaetano Collotti.

Ker se je po italijanski kapitulaciji in nemški zasedbi septembra 1943 vseljudski boj na Primorskem še okrepil, je Goebbels 22. septembra trpko zapisal v svoj dnevnik, da so se Slovenci v svojem velikem odporu skoraj vsi pridružili partizanom in da Nemcem trenutno primanjkuje policijskih sil za dušenje tega nevarnega gibanja. Ze prej – sredi septembra – je Himmler, prav gotovo ne brez dogovora z drugimi najodgovornejšimi nacisti in zaupanja, da bo obvladal partizansko gibanje – imenoval na Poljskem preizkušeneega množičnega morilca Odila Globocnika, gruppenführerja SS in policijskega generala, za višjega vodjo SS in poveljnika policije v takoiimenovani Jadranski operativni coni. »Globocnik je bil že pred Anschlussom vpleten v roparski uboj nekega draguljarja na Dunaju... Spadal je med tiste, ki sta jih Himmler in Heydrich najraje zbirala za izvajanje najbolj drastičnih ukrepov in brezobzirno krvavih ravnanj s prebivalci okupiranih območij, kajti vsak trenutek sta se lahko sklicevala na njihovo preteklost...« je o njem zapisal G. Reitlinger v svoji zgodovini SS, na strani 173 in 174, ki je izšla v Milanu leta 1965. Še pomembnejše kot imenovanje Globocnika pa je bila napotitev večjega dela odreda Einsatzkommandosev Reinhard pod Wirthovim vodstvom na Primorsko in v Trst.

Ker so med procesom tako predsednik sodnega senata dr. Domenico Maltese kot tudi nekateri odvetniki in mnogi italijanski novinarji zaradi nezadostnega poznavanja medvojnih razmer na Primorskem, in ker so nekateri italijanski »zgodovinarji«, ne da bi se potrudili, da ugotovijo resnico, napačno prikazovali iz razlagali medvojne dogodke, nato pa iz njih sklepali, da so bile priprave za priključitev Julijske Krajine in Furlanije k Reichu najpomembnejši in odločilni razlog za »čiščenje« nasprotnikov nacizma in v zvezi s tem tudi za Globocnikovo imenovanje in napotitev Einsatzkomanda R v Trst, je treba, čeprav tu ni mesta za polemiko – sicer pa so takšne trditve elementarno nelogične – vendarle to nezgodovinsko razlago, ki teži za tem, da zmanjša pomen slovenskega NOB, odločno zavrniti ne le z našimi, pač pa v prvi vrsti z utemeljenimi italijanskimi viri. Predvsem moramo ugotoviti, da če bi bila aneksija Julijske Krajine k Nemčiji za to res odločilna, tedaj bi bili Nemci lahko z enako utemeljitvijo poslali Globocnika in EKR v predalpske dežele, saj so te tudi nameravali priključiti rajhu. Vendar pa tu niso poslali, ker tam prej ni bilo množičnega odpora, zato pa tudi ni bilo utemeljene potrebe.

Tako je npr. italijanski zgodovinar Enzo Collotti v reviji MLI št. 103 april–junij 1971 v sestavku Sui compiti repressivi degli Einsatzkommandos della polizia tedesca nei territori occupati zapisal, da je bil prihod Einsatzkomanda R v Trst in ustanovitev uničevalnega taborišča v opuščeni luščilnici riža pogojen predvsem z ostrino partizanskega boja, katerega dušitev je zahtevala izjemno ostre protiukrepe. In ta »ostrina« je bila do septembra 1943 skoraj izključno slovenska in hrvaška. Šele kot drugi manj pomemben razlog, je Collotti navedel morebitno priključitev Jadranske operativne cone k Nemčiji, če bi ta zmagala v vojni. O morebitni nemški vojaški zmagi pa si po septembru 1943 ni mogel nihče, ki je računal s stvarnimi razmerji sil in dejanskim potekom vojnih dogodkov, več delati iluzij. Takšne samoutvare poslej niso več sodile v sfero racionalnih preudarjanj.

Pisci na Primorskem upravičeno kritizirajo brošure, izšle pri združenju bivših interiranecv ANED v Trstu 1974 pod naslovom Od fašističnega skvadrizma do pokolov v Rižarni, so na strani 95 ocenili v gornjem odstavku omenjene razloge takole:

»Globocnikova dejavnost na Poljskem do leta 1943... nam ne predstavi le njegove osebnosti (lakomnosti...), temveč tudi vzroke in namene političnega terorizma, ki so pogojili njegovo premestitev na tako pomembno področje z močno partizansko dejavnostjo, kot je bilo Primorje. Najzanimivejša in najvažnejša pa ni osebna premestitev Globocnika, temveč celotnega štaba »Aktion Reinhard«... z Globocnikom so pripeli... Christian Wirth... idejni voditelj »Aktion Tiergarten 4«, Franc Stangl (krvnik Treblinka), Ernst Lerch (odgovoren za pokole v Majdaneku in Lublinu, D. Allers (organizator Aktion T-4), G. Hering (med najokrutnejšimi v A. Reinhard), Rudolf Gunter (že Eichmannov namestnik...), Georg Michalsen (odgovoren za grozodejstva v Belsecu, Treblinka in Majdaneku)....«

* Ob požiganju in ropanju Maslove domačije in drugih hiš na Ostrožnem brdu in na Suhorju 5. in 7. aprila 1942, ko so pobili tudi prva talca na Primorskem – Antona Trebca in Leopolda Kreblja, so sodelovali postojnski, tržaški in drugi fašisti. Ob podobju Suhorcev Ivana (10. maja 1942) in Franca Volka-Stanetovih ter Janeza Volka-Kulčevega pa je bil že prispelel iz Emilije v Neverke II. skvadrstični bataljon Emiliano pod poveljstvom majorja Ercoleja de Santucciija.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Foto: MIHA ŠVENT
Tekst: MARTINA HEGEDIŠ

Zgodba?

»Zapiši zgodbo«, je rekel stari Srakar. »Zapiši tako, kot bodo moje besede pljusnile v tvoje uho. Morda boš spremenil začetek, morda boš koncu dodal nevsiljiv poduk. Vsebina mora ostati del mojega življenja, košček radosti in razočaranja.«

Veter je oblizoval polajoče zastave, otroci so tekali pred slavnostno povorko, partizanska koronica je drezala v srce. Ljudje govorijo, stiskajo si roke, hvalijo in kritizirajo. Mnogi med njimi so se spremenili. Če bi se človek sem in tja ne pogledal v zrcalo, bi se v več kot tridesetih letih spremenil, tako da bi celo samega sebe ne spoznal. Toda nekdanjega komandanta je Srakar spoznal. Govoril je ognjevit – kakor nekoč. Nikoli ne bo stari Srakar pozabil, kako je nosil tovariša komandanta na ramenih. Hudo ranjen je bil in do gležnjev s krvjo oblit.

Stopal je proti govorniškemu odru in v roki je stiskal sveženj z vrvo povit. Za zgrbančenima orehoma so mu zastavili pot.

»Si ti, stari Srakar? Kako si, kako živiš? Ej, korešina si! Vidi se, da si kmet, da uživaš na svežem zraku.«

Nekaj minut pozneje...

Čudijo se, ker se je zapostil v tovarni; kmet z dušo in telesom. Ne vedo, da kmečkega srca tudi plačilna kuverta ne spremeni. Če se bodo časi spremenili, se bo vrnil k plugu in bo zaoral v ledino, ki jo obeta nova kmetijska politika. Ne, za to je prestar. Morda se bo vrnil sin iz tujine. Kmetijo bo postavil na trdne noge in bo poskušal doseči, kar se je staremu Srakarju vedno znova izmikalo iz rok.

»K našemu nekdanjemu komandantu bi želel,« je povedal Srakar. »Prepozen si,« so odgovorili tovariši. »Pravkar se je odpeljal. Poišči ga v Ljubljani. Direktor v tovarni (?) je in vsi ga poznajo.«

Tajnica s črnimi lasmi in dolgimi prsti je strmela v preprostega moža, ki je po komandantu spraševal.

»Tovariš generalni je zelo zaposlen. Lahko mu sporočim vaše želje. Pri-povedujte – zapisala si bom!«

Za oblaženimi vrati je slutil nekdanjega komandanta. V rokah je držal sveženj in v spominih mu je vzvalovilo. Bilo je nekaj dni po tistem, ko so ga demobilizirali iz zdravstvenih razlogov. Na borzi dela v Kranju je potrkal na vrata in zaprosil za delo. Ponudili so mu, da bi na Kokrici sekal les. Stari Srakar pa je želel v tovarno. Od njihove domačije ni nič ostalo. Oče in mati sta se že med vojno razšla. Zapila sta svoje življenje in domačijo. Iz mladega Srakarja je v nekaj letih postal star.

V kranjski tekstilni tovarni se je oglašil pri direktorju. Ni bilo zaman, delo je dobil in na tovarniškem dvorišču je opravljal težaška opravila. »Kaj so znoreli?« so bile direktorjeve besede, ko je srečal Srakarja za zvrhano naloženo samokolnico. Srakar je bil partizan, moj tovariš in borec, ki je med vojno, pred vojno – veliko pretrpel. Demobilizirali so ga, ker mu je NOB izsušil telesne moči. Naj bo sedaj v svobodi težaški delavec?

Srakarja so premestili k velikemu tekstilnemu stroju, kjer je meril blago. Zadovoljen je bil z delom, čeprav mu je dan za dnem silil strupeni prah v usta, nos in oči. Toda v Srakarjevem srcu so bila polja in gozdovi.

Vrnil se je v domači kraj. Pet let je drvaril in zdelo se mu je, da je nabral novih moči. Leta 1953 je dobil zaposlitev v kemični tovarni. Spet je opravljal težaško delo in kronično vnetje dihalnih organov si je nakopal. Nekdanji partizanski tovariši so odhajali v pokoj, Srakar pa je prenašal težke plošče in je bil srečen. Nikoli med vojno bi si ne mogel misliti, da bo nekoč tako lepo živel. Kot otroka so ga preganjali baroni – lastniki velikih posestev, mladeniča so lovili žandarji, med parti-

zani pa je bil enak med enakimi. Mnogi med njimi so dobili priznana dvojna leta; celo nekaj tistih, ki so ob koncu vojne nameravali pobegniti pred partizani na Koroško. In je šel Srakar pred nekaj leti na ustrezen urad.

»Zamudili ste rok, tovariš! Nič ne pomaga, prepozno je!«

»Kako prepozno?« se je čudil stari Srakar. »Za tiste, ki so pristopili k partizanom v zadnjih trenutkih, ni bilo prepozno. Priče imam, pomembne ljudi, ki bodo povedali, da sem delal za našo stvar že od leta 1941, da sem bil v Cankarjevi brigadi, da...«

»S pričami tega ni mogoče dokazati, potrebni so dokumenti!«

Tudi dokumente je imel stari Srakar, pa so mu jih nekdanji partizanski tovariši izgubili. Rekli so: »Srakar, to stvar bomo mimogrede uredili. Priznali ti bodo, kar ti gre!« in je ostal brez dokumentov. Toda ponosa ni izgubil. Le na sestanke borčevske organizacije ne hodi. Plačuje članarino, tudi partijsko, toda v družbenopolitičnem delu ni udeležen.

Tajnica je izginila med vrati. Stari Srakar je stiskal zavoj in nestrpnost mu je tresla zgarane roke. Še nekaj mesecev in menda ga bodo invalidsko upokojili. Če bi imel priznana dvojna leta, bi odšel v pokoj že pred sedmimi leti.

»Kdo?« je zaslišal glas skozi priprta vrata. »Naj gre na združenje borcev!«

Pisarna je bila prazna. Tajnica je opazila samo droben zavoj in pod njim z okorno roko vrsto besed. »Spoštovani tovariš komandant! Precej let sem se odločal, da bi vam prinesel te drobce granate, ki so vam jih izrezali, potem, ko sem vas prinesel s položajev. Prepričan sem, da vam bodo drag spomin! Nekdanji borec – partizan Srakar.«

Silvo Teršek

Iz pogovora z
Lidijo
Šentjurčevo

»Kaj bi rekli na očitke, da so med nami tudi takšni ljudje, ki iz karierezma gredo v partijo?«

– Včasih je bilo tega več. Zdaj, če nič drugega, ljudem vsaj to postaja jasno, da ne bodo zaradi tega, ker so v partiji, kaj pretirano napredovali, če z delom ne bodo izpričali, da so za napredovanje sposobni. Nekaj takšnih tendenc je bilo in gotovo, vsega tudi še nismo očistili, čeprav je to začelo poenotiti. Mislim, da je tega pet, šest let nazaj. Pa ne samo enaindvajseta seja, pa Pismo. Ljudje so že prej čutili, zlasti borci, da tako ne bo več šlo. Ne morem sicer reči, da je partija povsod odpovedala. Ponekod je, ponekod ni. Moram pa reči, da sem se vedno čudila, če je kdo kolebal. Šlo je, skratka, za obnovo partije. Mogoče je bila to doba stagnacije, ki bi se spremenila v gnilo vodo, ko bi se bili zadovoljili s tem, kar je bilo, in če se ne bi neprestano borili, če ne bi ves čas vedeli, da je treba biti motor za spreminjanje odnosov in za čim širše vključevanje delovnih ljudi v odločanje.

DELO – 1. julija 1978

O
revolucionarnem
delu...

Franc Šetinc, sekretar predsedstva centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije:

– Na delovnem mestu, v življenjskem okolju se odraža vsa naša ideologija in vsa naša politika. Če se ne odraža tu, potem to ni prava politika in ne prava ideologija. Kaj pa je ideologija drugega – če poenostavim – kot zbrane, povezane ideje ljudi. Ideologija se torej gradi na konkretnih dejstvih.

Seveda pa pri tem ne zadoščajo samo aktivisti, čeprav bo revolucionarni aktivizem še dolgo prisoten. **Potrebu-jemo in potrebovali bomo starejše in mlajše, ki so idealisti v dobrem pomenu besede, ki ne vidijo globlji smisel svojega življenja samo v materialnem blagostanju, ampak tudi v tem, da se razdajajo za druge.** Taki aktivisti so in bodo res še lep čas potrebni. **Vendar je naša perspektiva v tem, da se zna vsak človek dvigniti nad osebni interes, nad interes poklica, dohodka itd. v širšo družbeno problematiko; da zna svojo individualnost, svojo svobodo tudi socializirati. Potrditev svoje človečnosti mora videti tudi v sreči drugega in ne zgolj v svojem ugodju.** Revolucionarno delo ima zato posebne vrste nagrade in je družbeno koristno ter na sedanji stopnji razvoja nujno potrebno. Lahko sicer presežemo profesionalizacijo, toda še dolgo ne bomo odpravili potrebe po tem, da imamo aktiviste.

SOBOTNA PRILOGA DELA – 1. julij 1978

Skladišča
kulture

Nenamenska uporaba domov kulture v vseh je bila razlog, da je skupščina Srbije že leta 1973 sprejela priporočilo, da se le-ti dajo v uporabo mestnim skupnostim. Od 1406 domov kulture so namreč vsega 118 in še te delno uporabljali za kulturne dejavnosti. Druge so (po večini) imele kmečke zadruge za skladišča žita in drugih kmetijskih proizvodov.

Kaj se je zgodilo po priporočilu?

Več kot 800 domov so dali v uporabo mestnim skupnostim, pa je od le-teh samo 277 mestnih skupnosti »knjiže-

no« uporabljalo te domove. V drugih so bila še vedno skladišča žita.

Ti domovi so bili postavljeni s prostovoljnim delom zato, da bi postali »žarišča kulture«. V Srbiji, na primer, več kot 90% naselij nima kinodvorane in knjižnice.

NIN – 2. julija 1978

Takšni so
brigadirski
pozdravi!

Petsto brigadirjev iz vseh krajev Jugoslavije, udeležencev prve izmene mladinske delovne akcije Morava 78, je postalo 11. kongresu Zveze komunistov Jugoslavije takšen pozdrav:

»Obljubljamo, da bomo hodeč po poteh, ki sta nam jih začrtala tovariš Tito in Zveza komunistov Jugoslavije, izvrševali vse sklepe, ki jih boste sprejeli na kongresu, v našem vsakdanjem življenju in pri delu,« so sporočili brigadirji delegatom na kongresu.

Na mladinski delovni akciji Morava 78 ne dosegajo le izrednih delovnih uspehov, ampak krepijo tudi bratstvo in enotnost ter negujejo tradicije naše slavne revolucije. Današnji dan, ko se je pričel 11. kongres Zveze komunistov Jugoslavije, so razglasili za udarni dan. Enodnevní zaslužek bodo nakazali skladu za izgradnjo šole zveze komunistov Jugoslavije Josip Broz Tito v Kumrovcu.

VEČER – 20. junija 1978

Sprejmimo
odgovornost
svobodnih ljudi

Srečni smo, ker je tudi ta kongres, ki ga je usmerjal in mu dal smisel Tito, potrdil, kako je kritično in ustvarjalno iskanje novih prostorov svobode ne samo toliko napredovalo, da je samoupravljanje postalo resničnost in nepobiten zakon naše nadaljnje zgodovine, marveč da je borba človeka za njegove pravice in pravice njegove interesne skupnosti dolžnost vsakega in nujnost vseh naših perspektiv.

Ta poziv, ta obveznost, ni nič drugega kot nova potrditev človeka, priznanje njegove zgodovinske vloge gospodarja svojega življenja, ki se, še kako lahko in po vseh ljudskih zakonih,

Utrinek iz kongresnega Beograda

ustvarja samo v skupnosti, v slogi, v složnosti, v skladni človeški družini. Kongres nam je rekel: **tu so naše pravice in z njimi odgovornost – sprej-mimo odgovornost, ki nas je navdušila, odgovornost svobodnih ljudi!**

VJESNIK – 24. junija 1978